

Opbouw

Tot opbouw van het gereformeerde leven

W. Borgdorff, Sliedrecht

Mijn goedheid achteloos uitgewist

Exodus 15 vs 22-27

Niet volmaakt

Het is langzamerhand onontkoombaar: mensen, die verlost zijn, die zijn allerminst volmaakt; ze vallen vaak tegen. Het volk, bevrijd uit de macht van Farao, losgemaakt uit het slavenhuis Egypte, ze gedragen zich allerminst verlost; ze roepen bij het eerste beste probleem dat zich aandient: 'waren we maar in Egypte gebleven'.

Mensen, verlost door Jezus Christus uit de macht van de zonde, losgemaakt uit het slavenhuis van de zonden, ze gedragen zich bepaald niet als verlossenen; als het tegenzit, hebben ze binnen de kortste keren het weer op een akkoordje gegooid met de zonde.

't Valt niet mee om achter de HEERE God aan te gaan, zo'n moeilijke, onverzichtelijke weg vol verrassingen, vooral: een omweg.

Typerend

In Exodus wordt de woestijnreis beschreven, die lange tocht van veertig jaar. Natuurlijk is er veel meer gebeurd dan kon worden opgeschreven ... daarom: dat wat wel opgeschreven is, dat stijgt boven zichzelf uit. Dat is maar niet een weergave van één bepaalde gebeurtenis; nee met die ene gebeurtenis wordt een typering gegeven: zo ging het toe bij het volk op de weg, de omweg door de woestijn. Dat 'extra' valt ook op in de beschrijving van de geschiedenis bij het water van Mara. Daar kom je woorden tegen die telkens terugkeren gedurende die veertig jaar. Denk alleen al aan het drinkwater – zeker een niet gering probleem in die omstandigheden – een dagelijks terugkerend vraagstuk.

Verzet

Het laat meteen ook het gevaar van de zaak zien: het je verzetten tegen Gods plannen, Gods weg met jou, het heeft kennelijk geen uitzonderlijke aanleiding nodig ... bij het eerste beste dagelijks punt sluip de macht van de zonde je leven weer binnen ... ! De brutale mond gaat weer open ... Ongelooflijk! Onvoorstelbaar na wat er eerst in Egypte is gebeurd – nog onstellender als je tot je door laat dringen dat de geschiedenis van de doortocht door de Rode Zee nog maar net achter hen ligt. De Israëlieten morden en klaagden bij Mozes ... haast het refrein van deze hoofdstukken.

Hij maakt het bittere zoet

Als ze in Mara aankomen, dan is er wel water, maar dat is bitter. Mara betekent: bitter(heid). 'Mara' is typerend voor de houding van het volk: ondanks de geweldige daden van God, ondanks Zijn getoonde macht bij de Rode Zee, ondanks dat is er nu al weer bitterheid.

Je verwacht dat de HEERE het niet langer meer neemt. Dat Zijn reeds zo vaak op de proef gestelde geduld nu toch wel op is.

MAAR: opnieuw lezen we van Gods ongekende goedheid en Zijn onwrikbare trouw!! Opnieuw: Hij doet ons niet naar onze zonden, vergeldt ons niet naar onze ongerechtigheden, maar Hij geeft, waar menselijke mogelijkheden ontbreken, waar menselijk gesproken alleen maar de dood wacht, daar brengt Hij een keer in het lot van Zijn volk. Op onnavolgbare wijze maakt Hij het bittere zoet. Door de dienst van Mozes, de Middelaar, schenkt Hij het leven!

Nogmaals: dit is maar geen enkel los voorval; dit is kenmerkend voor hoe de HEERE is opgetreden tijdens de woestijnreis. Groot in barmhartigheid en ontferming.

Verbondstaal

Opmerkelijk is de bijzondere manier waarop dat hier wordt benadrukt. Sommige kritische bijbelverklaarders hebben gezegd dat hier een en ander moest worden geschrapt. Waarom? Omdat de woorden van vs 25b en 26 zouden zijn weggelopen uit het boek Deuteronomium. Inderdaad kun je als je zulke woorden in het boek Deuteronomium wilt onderstrepen, maar meteen het hele boek onderstrepen. Dit is typisch de taal van het verbond: de afspraken die de HEERE éézijdig aan Zijn volk heeft opgelegd, maar die niet anders dan zegenrijk zijn wanneer het volk zich eraan houdt.

Dat hier bij Mara de opzettelijke verbondstaal wordt gebruikt, onderstreept dat we hier met een zeer fundamentele gebeurtenis te maken hebben. Zoals de HEERE hier doet en spreekt, zo doet en spreekt Hij altijd.

Kwalen van Egypte

Deuteronomium 28 zegt het glashelder: wie luistert naar de stem van de HEERE God, die zal Zijn zegen ontvangen – wie niet luistert naar de stem van de HEERE, die zal getroffen worden door Zijn vloek. De HEERE zal dan straffen en over hen doen komen al de kwalen van Egypte.

gen – wie niet luistert naar de stem van de HEERE, die zal getroffen worden door Zijn vloek. De HEERE zal dan straffen en over hen doen komen al de kwalen van Egypte.

Dat zijn natuurlijk geen kwalen van Egyptische makelij, maar de kwalen die de HEERE als straf zond naar Egypte. De plagen van Egypte.

Datzelfde lezen we hier bij Mara: Ik zal u geen van de kwalen van Egypte opleggen. In dát licht zullen we Mara moeten verstaan. De plagen van Egypte zullen het volk niet treffen.

De Heiland

De eerste plaag in Egypte: het water van de Nijl werd ondrinkbaar, bracht de dood in plaats van het leven. Die eerste plaag wordt hier in haar tegendeel gekeerd: Ik de HEERE, ben uw Heelmeester, Die de dood wegneemt en het leven schenkt. Ik neem de ziekte, de straf, het oordeel weg, Ik ben uw Heelmeester. Heelmeester, een vertaling die er op gericht is de

36e jaargang – nr. 3
31 januari 1992

In dit nummer

- 39 H. de Jong
Een ieder blijve bij de roeping
- 42 P.J. van Kampen
De nieuwe tijd en wij
- 44 T. Hoekstra
Mystiek in de literatuur (7)
- 46 Anne Bergsma
Het raadsel der leesbaarheid
- 50 J.G. v.d. Land
Bijbelkritische gids van het NBG
- 52 T. Hoekstra
Ex Libris: Nieuwe boeken



Opbouw

Veertiendaagse uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

Redactie

Drs. H. Algra
Ds. J. Bouma
T. Hoekstra
Drs. H. de Jong
Drs. P.J. van Kampen
Mr.dr. J. Meulink
D.W.L. Milo
Ds. K. Muller
M.J.F. van der Wal

Adres van de redactie

Ds. K. Muller,
Oude Veenscheiding 15,
8446 LC Heerenveen.
Tel. 05130-20476
Alle kopij dient uiterlijk dinsdags, in de week voorafgaande aan de week waarin Opbouw zal verschijnen, bij de redactie binnen te zijn.

Kerknieuws/Onder andere(n)

M.J.F. van der Wal,
Brugakker 60-17,
3704 RA Zeist.
Tel. 03404-61525.

Abonnementen en ledenadministratie

Administratie Opbouw
Marjoke van Veelen-Vreugdenhil
Postbus 84183, 3009 CD Rotterdam.
Tel. 010-4550802.
Gironummer 404945 t.n.v.
Geref. Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging

Aanmelding door overschrijving van min. f 25,- contributie op bovenstaand gironummer.

Abonnementen

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementenprijs

Bij vooruitbetaling te voldoen.
f 63,- per jaar of f 35,- per half jaar.
Voor studenten f 51,- per jaar.
Buitenland f 89,- per jaar of f 104,- per luchtpost. Chequekosten buitenland: f 10,-.

Advertenties

Tarief: 58 ct. per mm. bij 45 mm. breed (excl. 6% BTW). Advertenties inzenden tot woensdag 8.30 uur, anderhalve week vóór verschijningsdatum. Familieberichten uiterlijk vrijdagmorgen, in de week voor verschijning. Advertenties en familieberichten rechtstreeks naar Nedag, t.a.v. het bedrijfsbureau.

Technische realisatie

Nedag Grafisch bedrijf b.v.,
postbus 208, 3770 AE Barneveld,
tel. 03420-10760, fax 03420-92542.

Druk

'Steenbergen', Zeist.

lijn door te trekken naar het NT, naar de Heiland.

Ik ben uw Heiland, Ik neem de straf, het oordeel weg, door Zelf de ziekte, de straf, het oordeel te ondergaan! Op de weg die Gods volk gaat is er telkens weer ondanks de boosheid van het volk Gods genade, Zijn genadig wegnemen van de straf – omdat Jezus Christus de straf heeft willen dragen. Ik ben uw Heiland – dat zegt Hij ook tot u die de weg door het leven ervaart als een weg vol moeite en verdriet, als een omweg die zo gemakkelijk brengt tot klagen – aanklagen van God. Het volk van God, de gemeente, wordt telkens weer op de proef gesteld; de HEERE zoekt uw hart, of u ook op Hem vertrouwt. Hij doet dat niet om ons pijn te doen, Hij doet het opdat wij des te

meer op Zijn wegen wandelend zullen ervaren, dat Hij de Heelmeester is.

Eindtijdelijk

Dat is geen vrijblijvende boodschap. In de Bijbel blijkt de geschiedenis van Exodus model te zijn voor de eindtijd. We vinden heel wat uit Exodus terug in het boek Openbaring. In dat bijbelboek keren de plagen stuk voor stuk terug. We belichten nu slechts één voorbeeld. In Openb. 18 lezen we: ga niet met deze wereld mee, houd er een andere levensstijl op na, ga een andere weg, anders zul je delen in de plagen van Egypte. Een onmiskenbaar doortrekken van de lijn uit Exodus. Verstaan we de ernst hiervan voor ons vandaag?

In **Waarheid & Eenheid** (onafh. blad geref. gez.) o.a. Het waarom van het menselijk lijden – ds. G. v.d. Brink, Schuld en roeping in '92 – ds. Van Mechelen, voetnoot kerkorde GKN over zending – dr. Arntzen. Los ex. 2,50; giro 1599800 / 01803-13281

Midden in het leven

*Binnenkort verschijnt:
MIDDEN IN HET LEVEN,
een keuze uit bijdragen van
D.W.L. Milo in Opbouw.*

*Nadere inlichtingen volgen.
T. Hoekstra*

U kent de VCO toch wel?

Ver. van Christelijke
Onderwijsgevenheden bij het
basis- en voortgezet onderwijs.

De principiële **vakvereniging**
(sinds 1955) op basis van Gods
onfeilbare Woord.

Info:

P.J. Polderman,
Reeënlaan 5,
7315 EV Apeldoorn
tel. 055-788794

Te koop aangeboden

Popma: 'Levensbeschouwing'

7 dln. i.z.g.st. Pr.n.o.t.k.
Tel. 01640-36468 na 18.00 uur

Jaarvergadering Persvereniging

De jaarlijkse algemene ledenvergadering van de Persvereniging 'Opbouw' zal worden gehouden op zaterdag 21 maart a.s.

Behoudens de volgens de statuten voorgeschreven agendapunten vermeldt de agenda een causerie van Prof.Dr. A. van Deursen over het onderwerp

Eenheid boven geloofsverdeeldheid

De vergadering wordt gehouden in de Jeruzalemkerk aan de Troosterlaan te Utrecht en begint te 10.15 uur. De deuren zijn open te 9.45 uur, zodat men, voorafgaande aan de vergadering, nog een kopje koffie kan nuttigen.

Belangstellenden zijn hartelijk welkom.



H. de Jong, Zeist

Een ieder blijve bij de roeping waarin hij was toen hij geroepen werd

Sinds ik in september van het vorige jaar mijn artikel schreef naar aanleiding van de voorgenomen overgang van ds A. den Boer naar het christelijke gereformeerde kerkverband zijn er enige reacties op mijn uitlatingen in de pers verschenen. Ook persoonlijk heb ik er post over gekregen. Laatstelijk schreef ds. Joh. Schaeffer erover in ons blad. Zo het geheel overziende heb ik wel behoefte om er nog eens op terug te komen. Ik hoop dat ik er de zaak niet erger mee maak, want ik heb wel begrepen dat het bij sommigen allemaal zeer gevoelig ligt en met mijn 'geamuseerde irritatie' van de vorige maal voel ik me hier en daar niet goed overgekomen.

Tegemoetkoming

Laat ik beginnen met een paar punten waarop ik mijn geachte lezers meen enigszins tegemoet te kunnen komen. Ik had geschreven over het eenheids-geschetter dat we op elkaars landelijke vergadering of synode van tijd tot tijd ten gehore brengen en dat om zijn leugenachtigheid een gruwel voor God wordt wanneer we daar na een overgang als deze gewoon mee doorgaan. „Wat een forse taal! Dat zijn we helemaal niet van u gewend!” Klopt, maar ik probeerde me dan ook de taal eigen te maken van degenen die het streven naar kerkelijke eenheid als een goddelijk gebod voorstellen en daarbij de krachtige termen bepaald niet schuwen. Ik vond dat ze maar eens aan eigen lijf moesten merken hoe dat voelt. Eigenlijk wilde ik dus langs homoeopathische weg van deze overdreven taalvoering in onze kerkelijke discussies afkomen. Het is toch zonneklaar dat we in ons woordgebruik op dit punt wat bescheidener moeten worden? „Gescheiden voortbestaan van onze kerken is een gruwel voor God”, – op wie maakt zo'n gezwollen zin nog indruk als die al vijftig jaar gehoord wordt? Meende men dit echt dan waren we toch verder met de eenheid? Maar goed, akkoord!, ik neem die termen terug, niet eens op de bikkelharde voorwaarde maar slechts in de schuchtere hoop dat het voortaan met onze woorden de nuchtere kant op zal gaan.

Ik had ook gezegd dat fusie (eenwording) en proselytisme (individuele overgangen) zich met elkaar, in de onderlinge verhouding tussen kerken, niet goed verdragen. Met die gedachten ben ik het nog voor de volle honderd procent eens maar mijn woordgebruik was op dit punt toch niet vlekkeloos. Want terecht schreef een Christelijke Gereformeerde broeder mij dat hij in zijn kerk nog nooit iets van zendingsijver t.o.v. Nederlands Gereformeerde broeders en zusters had gemerkt. Zo is het! En het omgekeerde geldt even

sterk. Had ik het woord 'proselytisme' maar in het woordenboek opgezocht. Dan zou ik gevonden hebben dat daar inderdaad een (ziekelijke) bekeringsijver mee bedoeld wordt. Ik zou het dan zeker als onbruikbaar terzijde hebben moeten leggen. Ik ging echter uit van de letterlijke vertaling van dit woord uit het Grieks (het 'tot je overkomen') en dacht aan het verschijnsel van de spontane overgang van de ene naar de andere kerk. In die betekenis paste de term wel in mijn verhaal. Verkeerd woord dus, sorry. Het is één van de weinige keren dat mijn klassieke vorming mij bij mijn persarbeid in de weg heeft gestaan.

Waar verschillende mensen aan beide kanten van de kerkelijke streep het meest over gevallen zijn is het feit dat ik bij mijn wat uitvoerige opmerking over de christelijke gereformeerde prediking ook de opleiding in Apeldoorn ter sprake heb gebracht omdat de studenten daar in de door mij gekritiseerde richting zouden worden gedreven. Kort gezegd kwam die kritiek van mij hierop neer dat de preektekst bij de christelijke gereformeerden teveel volgens een eenheidsrecept behandeld en te weinig in zijn eigenheid gerespekteerd wordt. Ik moet trouwens zeggen dat ik precies op dit punt ook veel weerklank gekregen heb, óók van beide kanten van de streep. Maar dat komt natuurlijk niet in de krant. Wel, het is duidelijk dat je met zo'n opmerking over Apeldoorn gevoeligheden raakt omdat iedereen onmiddellijk gaat denken aan personen die daar voor de opleiding in de predikking verantwoordelijk zijn. En aan één persoon in het bijzonder. Terwijl toch van de andere kant juist die personen, die ene bepaald niet uitgezonderd, meer dan anderen in die kerken tot onze geestverwanten behoren. Vervreemd ik op deze wijze niet ook hen nog van ons zodat de eenwording van onze kerken nog verder onder de horizon wegzakt? Nu, als tegenwoordigers van de zware preekrichting die bij ons op weinig waardering stuit, moet ik inderdaad niet op de eerste plaats de Apeldoornse hoogleraren noemen. Anderen gaan dan echt voor. Maar ze ongenoemd laten is ook niet eerlijk. Uiteindelijk kiezen ze daar in Apeldoorn voor hun zware broeders meer dan voor ons en zullen zij altijd trachten aan hun wensen zover mogelijk tegemoet te komen. Daar heb ik in de twintig jaar dat ik ook in Apeldoorn studerende heb begeleid voldoende signalen van opgevangen. Neem ik dat de Apeldoornse staf kwalijk? Welnee, waarom zou ik? Ze zijn toch ook christelijk gereformeerd? Waarom zou ik

iemand met een zuur gezicht aankijken als hij alleen maar wil zijn wat hij metterdaad ook is? Dat siert hem toch? Ik wil alleen maar zeggen dat je je niet moet vergissen in het 'ons na staan' van de Apeldoorners. Uiteindelijk is het hemd hun nader dan de rok. Zij vormen met de anderen één geheel.

Koehandel

Laat ik hier met een wat algemener opmerking bij aansluiten. Wat mij bij onderhandelingen tussen kerken tegenstaat is dat er een koehandel ontstaat over bepaalde groepen in de afzonderlijke kerken. „Ja, met jullie zouden we het wel kunnen vinden maar van die daar verder bij jullie zijn moeten wij niets hebben”. Mensen denken dat ze op die manier aan kerkelijke eenheid werken, maar in werkelijkheid organiseren ze alleen maar een kerkelijke herverpakking, een herschikking van de stukken op het bord. Wat schieten we daarmee op? In mijn artikelen over de vrijgemaakten heb ik dat ook bij herhaling naar voren gebracht. Die willen ook als maar eenheid met Nederlands Gereformeerden, maar dit is het fraais dat er steeds aan voorafgaat: „geef mij eerst op een schotel het hoofd van ...”. Heb je eigenlijk wel respect voor de kerkengroep als geheel waarmee je onderhandelt, als het je toch maar om een deel gaat?, vraag ik me af. Ds Schaeffer schrijft in het vorige nummer van ons blad: „Wat wel keer op keer blijkt is dat men bij onze Christ. Geref. broeders worstelt met de werkelijkheid dat een deel van hen wel met ons verder wil en een ander deel dat inderdaad niet wil”. Als hij gelijk heeft betekent dat toch dat we onze inspanningen om tot eenheid te komen fatsoenshalve moeten staken? Dat lijkt mij tenminste beter dan er de konstatering op te bouwen en er de konklusie uit te trekken dat iemand als ds Den Boer niet is overgegaan naar de Christelijke Gereformeerde Kerken maar slechts naar een deél ervan, zoals Schaeffer verder gaat. Want dat onderscheid kan hij juist bij die kerken niet zo goed waarmaken, erigszins centralistisch georganiseerd als ze zijn. Schaeffer meent trouwens niet in alle ernst wat hij zegt, althans hij gaat op dat spoor niet verder, want nog even verder schrijft hij: „En juist met het oog op de interne problematiek van de Christ. Geref. kerken zou de federatiegedachte ... een zeker perspectief kunnen openen”. Nu, kijk eens aan, hier vinden we elkaar weer helemaal, want hieruit blijkt dat ook ds Schaeffer voor de eenheid van de Christelijke gereformeerden (hoe wankel dan ook) opzij gaat. Ik neem tenminste aan dat



hij met zo'n federatie niet zoveel anders bedoelt dan wat ik eerder met 'vriendschappelijke betrekkingen' heb aangeduid. (Al vind ik 'federatie' in dit verband een nogal onduidelijk woord.) Meer zit er inderdaad niet in. En ik blameer daarvoor de Christelijke Gereformeerden niet. Als ik zelf christelijk gereformeerd was zou vrede in eigen huis bij mij ook de prioriteit hebben boven samenwonen met de burens. Maar ik zou dat geloof ik wel duidelijker zeggen.

Praktisch pluriform

Ik denk dat kerken de uitdaging om allereerst de inwendige vrede te behartigen moeten aangaan. Als het werkelijk waar is wat ds Van den Brink een keer heeft geschreven, dat namelijk het schisma liegt, dan moeten wij niet proberen om door nieuwe schisma's die leugen uit de wereld te helpen. (Want zoals we nu bezig zijn levert elke vereniging één of twee nieuwe scheuringen op.) Dat zal niet lukken, dat is ook niet radikaal genoeg. Het schisma liegt inderdaad, ook in die zin dat het maar even duurt of binnen een nieuw ontstane eenheid tekenen zich dezelfde moeilijkheden af als waarom men eerst anderen heeft losgelaten. Nu, dit zo zijnde, laat men dan toch vooral de eendracht in eigen midden bevorderen. Dat is voor ons allemaal in ons kerkelijk drie-stromenland moeilijk genoeg. (Het is trouwens voor ons alle drie ook een noodzakelijke scholing in tolerantie!) En laten we dan tegelijk een ieder z'n best doen om met de burens een zo goed mogelijke verhouding op te bouwen. Het is de tijd niet om te verenigen. Dat is in de afgelopen vijftig jaar duidelijk gebleken. Professor Van 't Spijker vindt mij vanwege dit standpunt een aanhanger van de pluriformiteitstheorie. Een beetje geestelijker dan Kuyper destijds, dat wel, maar toch. Ik moet evenwel zeggen dat ik mezelf niet zo theoretisch voorkom op dit punt. Veeleer praktisch. Maar inderdaad, een praktisch uitgaan van de pluriforme werkelijkheid van onze drie kerken, ja, dat vind je wel bij mij. Daardoor kan ik enerzijds iemand die na serieus beraad aan christelijk gereformeerd boven Nederlands gereformeerd de voorkeur geeft een christelijk uitgeleide doen en tegelijk zeggen dat zo'n overgang illustreert dat we als kerken niet verenigingsrijp zijn. Men heeft tussen het een en het ander spanning gevoeld bij mij. Zo schrijft professor Van 't Spijker in De Wekker van 4 oktober 1991: „Enerzijds: moge de Here je zegenen in de bediening ginds! En dan vervolgens: en als ze hem aannemen, dan is het helemaal uit. De vloek van God rust erop. Wat voor een wonderlijk kerkbegrip, wat voor individualistische opvatting zit daarachter?” Maar ik kan alleen maar klagen: wat voor een wonderlijke weergave van mijn standpunt is dit. Want dat het nu maar 'helemaal uit' moet zijn tussen de christelijke en de Nederlands gereformeerden, dat heeft

niemand bij mij kunnen lezen. Ik heb juist voor en na voor goede verhoudingen gepleit. Maar meer zit er inderdaad niet in. Want de zin uit mijn artikel: „Door zo'n daad van overgang te stellen en die ook te aksepteren beklemt men niet de eenheid maar de tweedheid van onze kerken” staat ondanks alle bestrijding nog recht overeind.

De gefuseerde kerken

En de gemeentes dan waar het al tot fusie gekomen is? Nu, rustig doorgaan! Er bestaat daar toch een goede geestelijke eenheid? Wie zou die uit-een durven breken? Kerkverbandelijk levert het moeilijkheden op, dat is waar. Aan christelijk gereformeerde zijde meer trouwens dan aan onze kant, is mijn indruk. Dat komt natuurlijk doordat bij ons de plaatselijke kerk meer zelfstandigheid heeft dan bij hen. Zij vormen een echt kerkverband met (in onze ogen) centralistische trekjes, terwijl wij meer los-federatief aan elkaar vast zitten. Bij ons is het bijvoorbeeld mogelijk dat de ene kerk zusters in het (diaken)ambt stelt en de andere daar niet over piekert. En – wat kerkverbandelijk veel verder gaat! – dat de ene kerk dus fuseert met een kerk uit een ander bevriend kerkverband en de andere daar absoluut niet aan toe is. Dat alles is mogelijk krachtens het beginsel dat 'het welzijn van de gemeente' (art. 34 AKS) in het kerkelijke beleid voorop behoort te staan. (Heeft iemand daar wel eens over nagedacht dat als hij protesteert tegen het feit dat een gemeente er na rijp beraad en behoorlijke kennisgeving toe overgaat een zuster in het (diaken)ambt te stellen – 'dat doet maar!' – hij nog eerder tegen het verschijnsel van gefuseerde gemeentes in ons midden van leer zou moeten trekken? Het AKS maakt beide even mogelijk maar het laatste is kerkverbandelijk toch ingrijpender dan het eerste.) Nee, als ik zeg dat wij kerkelijke eenwording met de christelijke gereformeerden beter uit ons hoofd kunnen zetten en dat we niet verder komen dan vriendschappelijke betrekkingen dan zie ik niet in dat ik daarmee gefuseerde kerken in moeilijkheden zou brengen. Je hebt dan te maken met zo iets als een onafgemaakt kunstwerk, een torso, misschien wachtend op latere voltooiing, maar ook zodanig zeker niet onbestaanbaar.

Over-ernst

Uitstel hoeft immers geen afgeheel afstel te zijn. Alleen blijkt – en dat is niet alleen onze ervaring, denk aan 'Samen Op Weg' – dat we over fusie telkens weer veel te optimistisch denken. Dat komt wel omdat we te enkel met theologische factoren rekenen die kerken uit elkaar houden. Kunnen we het in leer en kerkorde samen vinden dan staat niets aan de eenwording in de weg, menen wij. Maar als dan de theologische hobbels uit de weg geruimd zijn of zo subtiel blijken dat ze geen naam mogen hebben dan blijven

er nog zoveel niet-theologische factoren over. Van die moeilijk te benoemen dingen waarover je je eigenlijk moet schamen dat ze een rol spelen. En die dat niettemin toch doen. En omdat men er niet goed mee voor de dag durft te komen verbergt men ze achter vermeende principiële verschillen die telkens weer uit de kast gehaald en opgepoetst worden. Nu, je voelt dan gewoon dat de tijd er niet rijp voor is en daar moet je dan voorlopig maar voor uit de weg gaan. Dat is beter dan elke ontwikkeling in eigen midden af te knellen met het argument 'wat zullen de kerken met wie we in een verregaande staat van eenwording verkeren daar wel niet van zeggen?', het voortdurend rekening houden dus met de ander, waar dan uiteindelijk toch niets tegenover komt te staan. Wanneer die fusie maar steeds op handen blijft heb je er alleen maar de lasten en niet eens de lusten van. Dat is armzalig. En daarom geldt voorlopig het parool: „ieder blijve in de roeping waarin hij was toen hij geroepen werd" (I Korintiërs 7:20). Zijt ge samen met de christelijke gereformeerden in een gefuseerde gemeente geroepen, maak er des te meer gebruik van. Maar is iemand als alleen maar christelijke gereformeerde of Nederlands gereformeerde geroepen, – hij verhelpe het niet (!). Het lijkt willekeurig om Paulus' relativiserende woorden uit heel de geciteerde passage op onze kerkelijke problematiek toe te passen maar het vertolkt toch precies mijn gedachte. Ik vind namelijk de verschillen tussen de drie kleine reformatische kerken meer sociologisch en karakterologisch van aard, vergelijkbaar met het onderscheid tussen slaven en vrijen, besnedenen en niet-besnedenen van Paulus' dagen. Paulus wist ook wel dat het evangelie eenmaal die verschillen weg zou vagen maar hij had er geduld mee, het kon wachten. En dat is in ons geval niet anders. Niemand kan geloof ik in ernst beweren dat de verschillen en de verschillendheid van de drie kerken Gods naam tot een aanfluiting maken. Dat is even weinig het geval als bij het gescheiden (en toch bevriend) optrekken van Walen en Hervormden. We moeten daarom echt tot een meer ontspannen aanpak komen van het feit dat we elkaar in het organisatorische nog steeds niet hebben kunnen vinden. Plaag er elkaar eens goedmoedig mee. Geef er van tijd tot tijd elkaar de schuld van. Prijs daarnaast ook eens elkaars wijsheid dat we het zo ver nog niet hebben laten komen. Meet de ene keer de verschillen eens breed uit en bagatelliseer ze een andere maal. Kortom, haal het geval weg uit de sfeer van de over-ernst. Dat is inderdaad beter dan het als een gruwel voor God voor te stellen.



H. Algra, Den Helder

Menno

Menno heeft een prachtige baan, rijdt in een luxe Volvo en heeft een computer met ongekende mogelijkheden. Zijn huis is perfect ingericht. Er staat mooi meubilair en de muziekinstallatie is het beste van het beste. Veel kan hij er niet van genieten, want hij is zelden thuis. Er moet immers geld verdiend worden?

Alleen: hoe zit het met zijn geloof? Zijn ouders zijn lid van een rechtzinnige gereformeerde kerk. In zijn huis moet wel een bijbel liggen (hij heeft er tenminste wel ooit een van zijn ouders kado gekregen). Die bijbel is nergens te vinden, laat staan dat hij hem open zal slaan. Hij gaat op zondag niet naar de kerk. En van bidden komt natuurlijk ook niet veel.

Vreemd eigenlijk, kerkse ouders, en zelf doe je er niets aan. „Het doet me niks”, zegt Menno. Waarom dan niet? Ja, het moest allemaal. Die saaie preken die werden voorgelezen door een ouderling die geen preek kon lezen. De catechismus uit je hoofd leren. Zijn ouders die wel iedere zondag naar de kerk gingen, maar ondertussen op alles en iedereen kritiek hadden. Vrienden die op zaterdag tot diep in de

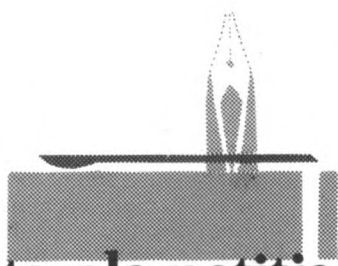
nacht in de kroeg zaten en toch belijdenis deden. Nee, dat hoeft allemaal niet meer van hem.

Is het onzin wat Menno zegt? Nee, er kan veel van waar zijn. Het is een grondfout in het pastoraat als je tegenover zulke kritiek meteen in de verdediging schiet. Je zult als gemeentelid deze kritiek serieus moeten nemen. Preken zijn niet altijd boeiend, de houding van christenen kan onecht zijn, de catechismus uit je hoofd leren ligt ook niet iedereen.

En toch klopt er iets niet in de redenering van Menno. Zo verwijt hij zijn ouders dat ze altijd op iedereen kritiek hadden. Ze vonden dat je in de kerk niet 'op niveau' kon discussiëren. Ondertussen doet Menno precies hetzelfde. „Die mensen bij ons uit de kerk, moet ik daaruit mijn vrienden kiezen?” zegt hij. „En dan die catechisatie, moet je horen wat voor vragen ze daar stellen! Dat zijn mensen die niet eens hebben geleerd om na te denken. Ik wil best meedoen, maar dan moet het wel interessant zijn!” Eigenlijk is het vreemd wat er met Menno gebeurt. Hij heeft de mond vol over 'eigen schuld'. Wie werkloos is,

heeft dat aan zichzelf te wijten, vindt hij. En als je in de WAO komt dan had je meestal toch al geen zin om te werken. Maar als het over de kerk gaat, dan is opeens een ander de schuld. Hij weet precies waarom hij niet naar de kerk gaat. Dat ligt niet aan hem, maar aan de kerk.

Als Menno zijn eigen uitgangspunten serieus zou nemen, zou hij niet op deze manier tegen de kerk aan kijken. Dan zou hij zelf aan de slag moeten gaan. Zeker, je kunt als jongere in de kerk ontmoedigd raken. Maar er dan mee kappen is een slechte keuze. In de psychologie is al jaren bekend dat 'vluchtgedrag' je niet veel verder helpt. Je kunt beter kijken wat je er aan kunt doen, dan dat je wegloopt. Menno is zo ver niet gekomen. Hij weet wel waarom hij niet naar de kerk gaat, maar het is een negatieve keuze. Dat is jammer. Ergens vóór kunnen kiezen is sterker dan alleen maar tegen iets kiezen. Dat is des te belangrijker als het om zaken van levensbelang gaat.



Pastorale notitie

G.F. Smelik-Laning, Nieuwegein

Een steen in de vijver

Rondom de vijftig gebeurt het meestal. Je ontmoet mensen uit vroegere levensfasen. Op recepties, bij jubilea of anderszins.

De ene keer blijft het bij een blijde herkenning en een luchtig praatje, een andere keer heb je een gevoel van spijt dat je elkaar uit het oog verloren hebt. Het klikte vroeger toch zo goed. Gelukkig blijkt dat na jaren meestal meteen weer het geval te zijn.

Zo ook deze keer.

We waren met een aantal vrouwen op stap.

Zodra we elkaar ontmoetten braken de tongen los.

We vroegen naar elkaars kinderen.

Altijd raak.

De verhalen komen los over de zorgen, die we vroeger om hen maakten en hoe het uiteindelijk toch weer allemaal goed kwam. Ze redden zich wel. We hebben hun tenslotte ook alle kansen gegeven.

Dan gaan we wandelen.

Er vormen zich groepjes die met elkaar oplopen. Al pratend lopen wij samen verder. En opeens zegt zij:

„Heb jij dat gevoel nou ook, dat gevoel van kroos op de vijver?”

Ik begrijp meteen dat het op het gesprek van zo even doelt.

„Wat bedoel je precies?”

„Als je een steen in het water zou gooien, zou er heel wat anders naar boven zijn gekomen... Er wordt in zo'n gesprek heel wat afgedekt en dat begrip ik wel: je gaat niet meteen de vuile was buiten hangen. Toch zou ik er behoefte aan hebben met sommigen van jullie dieper te praten. We hadden het vroeger zo vaak over de normen en waarden, die we onze kinderen wilden meegeven. Over de geloofsopvoeding ook. Nu zien we elkaar weer en praten alleen over hoe ze het maatschappelijk doen. Op een enkele na dan, die trots vertelt dat haar zoon theologie studeert of ouderling is. Misschien ben ik er wat overgevoelig voor, maar wat weerhoudt ons om te praten over onze kinderen die andere keuzes maken dan wij?

Ja, er wordt veel geschreven over

kerkverlating en over het feit dat er zoveel relatievormen zijn. Samenwonen is ook zo'n hot item. Weet je dat ik er niets aan heb, aan al die argumenten uit de bijbel dat het niet mag en zo. Als ik je vertel dat ik nu vijf jaar weduwe ben; van mijn vier kinderen is er één gescheiden en mijn jongste zoon is homofiel. Door de scheiding van onze oudste zijn de anderen zo afschrikt van het huwelijk dat ze eerst maar zijn gaan samenwonen. Gereformeerd gezien een puinhoop dus. En daar sta ik dan alleen bij. Niet meer de arm van Henk om me heen, die alles soms met een enkel zinnetje kon relativeren en wijzen op het feit dat het zulke fijne mensen zijn, onze kinderen – want dat zijn ze. En ook lieve kinderen van God, die de weg met Hem op hun wijze gaan. Zo voelde Henk het aan. En ik ook wel.

Maar zo mogen we zeker niet denken van ons geloof of onze kerk. Of vind jij van wel?”

Even ben ik stil. Wat herken ik veel! Ik voel dat ik nu weinig zeggen moet. „Zullen we samen eens even heel hard gillen in het bos, net als we vroeger deden?”, stel ik voor. „En dan gooien we straks bij de vijver een grote steen in het water.”



P.J. van Kampen, Eck en Wiel

De nieuwe tijd en wij

Ontmoetingen in Egypte

Met een cameraploeg van de Evangelische Omroep was ik op 11 januari jl. aanwezig bij een 'New Age'-ceremonie in Gizah, bij Kairo. De zgn. '11/11'-Bijeenkomst werd gehouden in een tempelcomplex bij de grote Egyptische piramiden.

In de zon

Ze stonden roerloos op de afgebrokkelde muren van het tempelcomplex, de handen naar de nog niet zo hoog staande zon geheven. De tot de voeten afhangelende gewaden gaven het geheel geen kleurige, maar wel een stemmige, zelfs religieus-aandoende, sfeer. Op de een of andere manier pasten ze in deze omgeving; de 'gewijde ruimte' werd immers aan de ene kant afgegrensd door de imposante Piramide van farao Chephren, en aan de andere kant afgebakend door de veel kleinere Piramide van farao Mykerinos. Daarachter lag de woestijn. Zo hadden wellicht in een ver verleden ook aanhangers van Hathor, Isis of zonnegod Amon-Re gestaan. En dat was nu precies de reden voor dit gezelschap van 'New Agers' om de omgeving van de Piramiden van Gizah, bij Kairo, uit te kiezen voor een belangrijke bijeenkomst. „Bij de piramiden heb je heel krachtige energieën. Er is hier een eeuwenoude religieuze traditie”, zei een van de deelnemers aan de ceremonie ter toelichting. Hij was een Nederlander, een van de twee landgenoten, die hier aanwezig waren en, eerlijk is eerlijk, een uiterst vriendelijke man, idealistisch, bevolgen en zachtmoedig. Het soort man, waarmee je echt vriendschap zou kunnen voelen. En een andere deelnemer, een werkelijke alleraardigste en pittige Duitse vrouw, maakt een gebaar naar boven. „Als u dan wetenschappelijke onderbouwing zoekt, let dan op de 'Orgon-Energie'! Ziet u, als u omhoog kijkt, dan niet de „kleine weisse Pünckchen”, die heel snel in de lucht hier heen en weer dansen?” Ik keek, maar zag niets – helaas, ik ben al vanaf mijn achtste levensjaar sterk bijziend...

Zo praten we met diverse mensen, meestal blank, Europees of Amerikaans, meestal tussen de twintig en veertig jaar oud, meestal ook goed opgeleid. En daar nog bij, meestal ook actief in een of andere alternatieve activiteit: yoga leraren, natuurgenezer, of iets anders in deze beroepssector. Verder: betrokken bij het redden van het milieu („Wat we hier doen, komt Moeder Aarde zeer ten goede; de Aarde is in gevaar!”) of actief in de vredesbeweging. („Natuurlijk heeft

„die Wende” in Oost-Duitsland te maken met wat we hier doen! Het gaat er immers om dat we onze positieve energieën met elkaar verbinden!”) Het zijn idealisten, bevolgen mensen, gevoelige mensen, geestelijke mensen! Maar hebben ze met dat alles gelijk? Dat is de grote vraag die me bezighoudt. Wat is de verhouding tussen hun 'religie' en de Boodschap van het Evangelie? Wat is hun visie op de Persoon en het werk van onze Here Jezus Christus? Want, zo zegt ons 1 Johannes 4 vers 1 tot 4, daar vallen de belangrijkste beslissingen. Op dat punt moet je 'de geesten' testen: wat leren ze over de Gezegende Zoon van God, die mens geworden is, aan ons gelijk, uitgenomen de zonde?

Net buiten de kring

De hele morgen zitten we met onze filmcamera en microfoon op de eerste rang, een massieve stenenrij, die tot de voet van de piramide van Mykerinos behoort. Op zo'n dertig meter van ons vandaan vormen in het wit gehulde gedaanten een grote kring, waarbij men elkaar vasthoudt. Of ze vormen twee kringen, waarvan de ene met de klok meedraait en de ander de tegengestelde richting uitgaat. Of ze vormen nog kleinere cirkels, die in hun geheel een ronde maken door de sacrale ruimte, die door onbeweeglijk mediterende wachters wordt omzoomd en afgebakend. Bijna ononderbroken klinkt er synthesizermuziek uit de luidsprekers. (Dat is in elk geval één verschil met de muziek, die die oude Egyptenaren moeten hebben geproduceerd.)

Na verloop van tijd weten we het wel en gaan we verder. We interviewen anderen, die op de grote piramideblokken gezeten zijn. Een paar Duitsers, die in hun veelkleurige kleding duidelijk niet tot het witte volkje behoren, spreken duidelijk hun twijfel uit over de financiële aspecten van het gebeuren. Ze twijfelen niet aan de „geestelijke betekenis” van dit alles, maar maken er bezwaar tegen dat ze 500 DM moeten betalen om mee te mogen doen. De Amerikanen moeten zelfs bijna het dubbele betalen: \$ 500. Een intelligente Egyptische gids, die aardig Duits spreekt, geeft nog een aspect van het gebeuren aan. „U bent iedere dag in de piramiden. Ervaart u hier ook speciale energieën?”, wil ik weten. Hij kijkt me glimlachend aan en zegt alleen maar: „Nein!” Ervaart u bij de piramiden ook een speciale geestelijke atmosfeer?” Opnieuw klinkt een beslist „Nein!”. Is hier iets aanwezig, dat voor u religieus is?” „Nein!” Wat zijn de piramiden voor u dan wel?” Wat nonchalant merkt hij op: „Dit zijn

bouwwerken, waarin men dooie farao's heeft begraven. Dat is alles...”

Uit het licht

Wat er precies gebeurt bij deze '11/11 Bijeenkomst' wordt me niet duidelijk; er is niemand die het weet of het aan een buitenstaander wil zeggen. Maar iets van de achtergrond wordt desondanks wel duidelijk. Er is een 'zieneres', een zekere Solare, een vrouw van 47, die in Charlottesville, Virginia, in de Verenigde Staten, haar eigen organisatie heeft: 'Star-Borne Unlimited'. Deze organisatie is niet 'de' New Age-beweging, want zoiets bestaat zelfs niet. Het is echter wel een onderdeel van dat veel ruimere, losmazig geknoopte netwerk van organisaties, dat samen 'de New Age-Beweging' vormt.

Tot de 'theologie' van de club hoort geloof in reïncarnatie en het ermee verwante begrip 'karma'. Alles wat je overkomt is voor je verdere geestelijke groei. 'Zonde' als zodanig bestaat niet; het gaat om de negatieve effecten van je leefwijze, die in dit of in een volgend leven wel weer bij je terugkomen. Het gaat om een eindeloze leer-school.

„We zijn afkomstig van een ster, we zijn uit het licht geboren”, zegt een van mijn zegslieden voor de camera. „We zijn onze identiteit kwijtgeraakt en moeten onze bestemming daarom weer zoeken.” Daarom dus ook de naam 'Star-Borne', daarom ook is iedere deelnemer getooid met een (eerlijk gezegd, nogal goedkoop aandoend) diadeem van zilver- en goudpapier; echt zo'n 'glitter-toestand', met een sterren-motief.

Hij zegt erbij, dat hij geen kerkelijke achtergrond heeft, maar wel het onderricht van Jezus volgt, „die immers ook heeft gezegd dat we uit het licht geboren zijn” en dat „we vanuit ons hart moeten leven.” Hij zegt het met overtuiging en met enthousiasme. Mij wil even geen tekst te binnen schieten, waar Jezus het een of het ander zegt. De Jezus, die ik ken, heeft nergens in de Bijbel zoiets beweerd! Maar we weten dat er vele 'Jezussen' en 'Christussen' zijn, ook in de New Age-Beweging. De Jezus Christus van de Bijbel is binnen de New Age-Beweging bijna volledig onbekend, laat staan populair...

Moeder Aarde beveiligd

Wat er precies gebeurd is in Gizah kan ik dus niet zeggen, zelfs al stond ik er bovenop! Wat precies de mogelijkheden zijn om 'positieve energieën' te verbinden met de 'energieën van Moe-



der Aarde', de Bijbel leert me op dat punt helemaal niets! Dat daarmee helemaal van de baan zou zijn, dat er hier wezenlijk 'iets' gebeurt, is niet gezegd! De Bijbel informeert ons namelijk nooit over de precieze inhoud van okkulte praktijken, al is de Bijbel het laatste boek om te ontkennen dat er okkulte praktijken bestaan en dat mensen met de 'Machten' contact kunnen zoeken! Dat is echter iets dat ten strengste verboden wordt, in het Oude en in het Nieuwe Testament! Enerzijds is er de onveranderlijke uitspraak dat de praktijken van magiërs, mediums en Moloch-aanbidders de Here een gruwel zijn; dat woord drukt de zwaarst denkbare afkeuring uit; onze God wil met dit alles niets te maken hebben!

Anderzijds valt Christus' leven samen te vatten – zo is het ook gebeurd, in 1 Johannes 2 vers 8 – als een strijd tegen het geestelijke kwaad in de wereld: „Hiertoe is de Zoon van God geopenbaard, opdat Hij de werken des duivels verbreken zou.” Hij is er wel, de Boze. Zo krijgen de gelovigen enerzijds te horen, dat de duivel rondgaat als een brullende leeuw (1 Petrus 5 vers 8) maar anderzijds als een 'engel des lichts' (2 Korinthiërs 11:14). We moeten enerzijds met de apostel Paulus kunnen zeggen, dat de gedachten van de boze „ons niet onbekend zijn” (2 Korinthiërs 2 vers 11); anderzijds moeten we ons niet bezighouden met 'de diepten des satans' (Openbaring 3 vers 24).

Het allerlaatste

Wie als Christen zulke vriendelijke en idealistische mensen ontmoet, is daarom, wellicht tot zijn of haar diepe spijt, genooddaakt dieper te graven naar de levensbeschouwelijke, de geestelijke, aspecten van zo'n New Age-ceremonie. We moeten immers constateren dat bij al de stellig aanwezige vriendelijkheid het expliciete Woord van God wordt overschreden! Vandaar dat ik in het televisie-interview, dat naar aanleiding van dit gebeuren werd uitgezonden, niet anders kon zeggen dan dit: „Als deze New Agers met hun opvattingen gelijk hebben, heeft de Bijbel ongelijk! Als echter de Bijbel gelijk geeft, dan hebben deze mensen volstrekt ongelijk...”

We leven in een gevaarlijke wereld, vooral ook een geestelijk gevaarlijke wereld. Vriendelijkheid onder mensen, hoe geweldig belangrijk ook, wordt in de Bijbel nooit gehanteerd als een criterium voor de Waarheid! Het criterium voor de Waarheid is de vraag: Wat zegt deze man of vrouw, of leer, of geest, of engel, over Jezus? Daar vallen de beslissingen. Zelden is in twintig eeuwen Kerkgeschiedenis dat ernstige woord van 1 Johannes 4 zo relevant geweest als nu, in het fataal post-christelijke Westen...

Nog een ding. De New Age ceremonie in Gizah was, in de oorspronkelijke zin van het woord 'heidens'. We komen in

onze eigen tijd, voor het eerst sinds eeuwen, mensen tegen, die van zichzelf zeggen „Ik ben een heiden!” (In het Engelse taalgebied spreekt men van zichzelf als 'a pagan' of 'a neo-pagan'.) Zo iemand vindt een plaats binnen een ruimere, nu de wereld omspannende, religieuze beweging; het woord 'heidens' dient men letterlijk op te vatten, in plaats van het een meer figuurlijke betekenis te geven, zoals tot voor kort veelal te doen gebruikelijk was. Maar wat is 'heidendom'?

In Romeinen 1 typeert de apostel Paulus deze benadering van de werkelijkheid als volgt: „Ze hebben de majesteit van de onvergankelijke God vervangen door hetgeen gelijk op het beeld van een vergankelijke mens, van vogels, van viervoetige en van kruipende dieren.” (vs. 23)

De Schepper is vervangen door het schepsel, als het erom gaat de eer te ontvangen voor alwat bestaat. De allerlaatste werkelijkheid is dan niet een Vader God, die ons gemaakt heeft (aan wie alle vaderschap in hemel en op aarde is ontleend; zie Efeziërs 3 vers 14). De allerlaatste werkelijkheid wordt dan de Zon of de Maan, of Moeder Aarde, met hoofdletters. Dat gaat dan de Uiteindelijke Werkelijkheid voor ons vormen.

De Bijbel is over dat alles nogal duidelijk: wie dat doet pleegt *afgoderij*! De

Gezegende Schepper van hemel en aarde is aan de kant gezet ten gunste van iets of iemand binnen zijn schepping. Of ten gunste van een bepaald aspect van de geschapen kosmos. Wie meende dat dat soort zaken nu niet meer voorkomt komt bedrogen uit. Deze gedachten zijn er nog steeds, meer nog, ze zijn er veel meer dan vroeger! Ze zitten in de lucht; de lucht zindert ervan en niet alleen in Egypte. Er zijn 'theologen' met naam en toenaam te vermelden, die zich – naar mijn onvermijdelijke konklusie – schuldig maken aan dit soort heidendom en afgoderij. Persoonlijk heb ik aan mijn vrijgemaakte verleden een grote afkeer van polemieke overgehouden. Ik heb 'de arena' niet met gretigheid gezocht. Het wordt nu echter tijd om, in alle eerlijkheid en hoffelijkheid, voorzover dat mogelijk is, 'de strijdbijl op te graven' en maar eens rechtuit te zeggen wat ik van de pennevruchten vind van mensen als pater Karel Douven s.j., ds. Hans Stolp, Drs. Aleid Schilder en dr. Joanne Klink. Het wordt tijd dat iemand hun eens zegt dat ze, als ze op de ingeslagen weg vervolgen, „deel noch recht noch gedachtenis in Jeruzalem” hebben (Zie Nehemia 2 vers 20).

(wordt vervolgd)

Zaterdag 11 april Ontmoetingsdag Veluwehal - Barneveld

Als thema is gekozen 'LEVEN DOOR DE GEEST'.

In deze tijd worden over dit gegeven veel vragen gesteld, met name door de jongere generatie. Hebben zij gelijk als zij zeggen dat wij in onze kerken te weinig uit de Geest leven? Wat leren Oude en Nieuwe Testament ons hierover en wat betekent dat voor ons in het dagelijks leven?

Over deze vragen zullen spreken:

- ds. H. de Jong te Zeist: 'in het spoor van de Geest'
- ds. J. van Mulligen (Chr. Geref.) te Lelystad: 'vol van Gods Geest'.

Er is een groot aantal keuzeprogramma's:

- discussie met beide bovengenoemde sprekers
- de gemeente van Kampen vertelt over hun evangelisatie-toerusting
- concert in de Oude kerk met orgel, zang en fluit
- Marleen Ramaker spreekt over 'bouwen aan relaties'
- Wietse Siebenga beeldt het evangelie uit in bibliodrama
- ds. P. Busstra (Zwolle) vertelt over zijn werk op het zendingsveld
- Marc de Klijn en Arie v/d Spek belichten hun werk als kunstenaar
- Theo van Teylingen brengt een programma van muziek en poppenspel
- christen-kunstenaars houden een expositie van hun werk

Voor de tieners en de kinderen van de basisschool-leeftijd zijn er natuurlijk eigen programma's waarvan in maart aparte folders beschikbaar komen. Uiteraard is er weer een crèche voor de kleinsten.

Noteert u de datum alvast in uw agenda? Meer gegevens volgen spoedig.



T. Hoekstra, Zwolle

Mystiek in de literatuur (7)

De vorige keer ben ik geëindigd met de toezegging dat ik iets zou doorgeven uit de roman van C. Lambregtse: *In zijn arm de lammeren*. Maar om de chronologische volgorde aan te houden, neem ik toch eerst een boek van Jo van Dorp-Ypma: *Miet van Dijk*, verschenen in 1951. Een aanbeveling meer dan waard! Ik kon haast niet ophouden met lezen en vond het jammer dat het uit was. Als u over de schrijfster iets wilt weten, moet u eens het interview lezen van Hans Werkman in: *Schrijven en geloven* (1985).

Het voert te ver, als ik nu uitgebreid de inhoud van de roman ga vertellen. En zoals u weet, gaat het in deze reeks alleen over het verschijnsel mystiek, maar ik moet wel even zeggen dat het in dit boek niet de hoofdrol speelt. Die is weggelegd voor *Miet van Dijk*, een vrouw met heel bijzondere gaven; ze heeft vooral veel gevoel voor dieren, ze voelt hun pijnen en ze heeft in zekere zin 'de gave der genezing'. Een boeiende persoonlijkheid. Maar nu naar de mystiek.

Ook hier hebben we weer een aantal vromen die tot het uitverkoren volk worden gerekend, ook hier maken we kennis met angst voor het eeuwige verderf, ook hier ontmoeten we weer een figuur die een voorman is van het ingeleide 'volkie', maar die in het dagelijks leven niet erg betrouwbaar blijkt te zijn. Het is een type dat we in heel wat romans tegenkomen. Hier heet hij Klaas Geneuchelijk. Miet van Dijk hoopt binnenkort te trouwen, maar haar moeder is ernstig ziek. Klaas Geneuchelijk zegt tegen Miet:

– En zal de Here Jezus op de bruiloft magge komme, want der bin der zat, die in de kerk trouwe, maar die het Opperwezen niet bij hun bruiloft uitnodige. Ik kin je vrijer, meid, hij is een dooie christen, en ik mot zegge, hij is dood voor de dood, maar omdat jij ok geen asie leve in je hebt en niet weet wat een Hemansziel is, die nog kerme kin, is dat zo erg niet. Jullie zulle wel goed van leve zijn, maar je mot gekind weze, meid, je mot gekind weze, want nou lijkt het allegaar prachtig en is ter geen vuiltje an de lucht, maar je mot maar is voor de dood komme te staan, zoas je moeder, en dan komt het ter op an, dan mot je meer wete en meer bevinding hebbe, dan mot je niet allenig kinne zegge, dat je naar de kerk gegaan bin, want daar kin een dooje zondaar ook komme, maar dan mot je gekind en doorgeleid zijn. Je moeder het verstand van kerme, maar die mist de terugstuitende daad, maar jij, ja meid, ik mot mijn eige vrijmake, jij bin zo dood as een pier. En wou ie dan in de hemel komme, bij het volkie?

Klaas Geneuchelijk zit bij de bedstee waar de moeder van Miet ligt te liggen. Hij rookt een stinkende pijp. Miet komt binnen en wordt nijdig. Ze zegt hem dat hij naar buiten moet gaan als

hij roken wil en dat de dokter het roken in de kamer streng verboden heeft.

Maar Klaas trekt zich er niets van aan.

„Jij hebt er geen last van, hè?“, zegt hij tegen de zieke.

De vrouw in de bedstee schudt heftig van nee. Hoe durft Miet zich nou weer te bezondigen an het echte volkie.

– Dat bietje rook komt er ommers niet op an, gaat hij voort, terwijl de benauwde stank de zieke doet hoesten, maar wel het vuur van de hel, en asse me daar nou is van verlost mochten worre, want het zal wat zijn in die nimmer eindigende eeuwigheid en dan voor eeuwig te laat. Griet, ik mot me ok van jou vrijmake, meid, je hebt wel trane en zo'n natte zondaar is liefelijker dan een droog en verhard mins as je dochter is, maar er mot nog zo veul met je gebeure, anders ga je met een ingebeelde hemel verlore. Ik kin je niet naar de bloemhove jagen zo vlak voor de dood, meid. Meid, as het Opperwezen zijn Eigen niet verwaardigt om bemoeienisse met je te houwe, dan kin, neent, dan mag ik niet voor je hope.

Ze gaan eten, maar eerst zal Klaas op verzoek van moeder een 'zegtje' vragen. Hier volgt zijn gebed: (het wordt onverhoeds afgebroken)

– We komme voor je aangezicht, Here, hoewel we nog minder zijn dan een stoffie an een immer en een druppie an de weegschaal, en wij in je heilige neusgate ligge te rotte en te stinke as nietswaardige schepseltjes...

– Hoewel we stof en as zijn, daal je toch nog van je hoge zitplaats af om ons bij tije en ogenblikjes een kruimeltje en een bewijssie van je genade te geve en ons te kome lere, dat wat van den hemel afdaalt, geen mischientjes zijn. Zo ook voor deuze zuster, Here, laat haar sterve voor den dood, en laat haar verstand krijge van het kermen, en dat ze mag zien, dat ze der eige der niet kin bringe, maar dat ze bij tije en ogenblikjes door u op ter weggetje gebrocht mot worre... Het wordt helemaal bar en boos als Klaas Geneuchelijk later een oogje op Miet krijgt. Een paar jaar na de dood van haar vader zegt Klaas tegen Miet:

– Je hebt je vader ok al weer een paar jaartjes geleje weggebrocht, zegt hij, terwijl hij dicht naast haar gaat staan bij het achterhek en met een grote zwaai zijn pruim tabak in het heldere water spuwt.

– Jaat. Miet wil hem voorbij lopen naar binnen.

– Jaat, en hij het niks gezeid, doet wel?

– Hij heeft een beroerte gehad! Een vreemde macht dwingt Miet te blijven staan en de man, die daar recht in haar ogen kijkt, te antwoorden.

– Hij had ok niks kinne zegge, snerpt de stem naast haar, hij had ok niks kinne zegge, hij had er geen deel an.

Hij altijd met die lichte liedjes op de monica. Hebben ze hier niet een keer gehoord, dat tie maar zong: „God heb ik lief...“ en dat die jonges van Kruit meezonge en de kleine kindere van Verkaik ook. Dat heb ie, als ie ze naar een christelijke school stuurt, dan neme ze woorden op ter lippen waar ze der eigen dubbeld en dwars aan bezondige. Dat getier uwer liederere, komt de waarheid te zeggen. En as dan het potje vol is, dan doet het Opperwezen er het dekseltje op. Maar voor jou heb ik nog een hoop en een misschien. Hij legt zijn hand op de arm van Miet. Ze rilt bij de aanraking. Kort daarna gaat Klaas voor in gebed. Hij weet dat Miet in de buurt is en alles kan horen:

Eentonig dreunt de stem van Klaas Geneuchelijk.

– We onderwinden ons om tot je te komen, hoewel we van ons eigen niks niemendal hebbe dan een hoop voden en todde om bij te brengen.

– En wij, die wurmpjes zijn, hebbe niet met al in te bringe, als dat we door je eeuwig welbehagen es gearresteerd benne geworden, en nou bij tije en ogenblikjes een lichie op ons weggie moge komme te zien, als je ons weer met woretjes uit je lieve waarheid wil komme heiligen aan onze zielen. Zo heb je je dienstknecht, die nou tot je roept, bepaald bij de waarheid, dat je de jonge dochter, die hier als Martha bezig is met veel dienen... – Miet maakt een onwillekeurige beweging – nou tot een Maria zal laten worden. En dan heb je je knecht erbij bepaald dat deze maagd hem tot een echtvriendin zal worden, want toen hij vanmorgen uit zijn legerstede verrees, kreeg hij het versie van den psalmist waarin de koning komt te zingen, dat de echtvriendin zal bloeien... Miet ziet plotseeling, dat Klaas Geneuchelijk tussen de kieren van zijn oogleden naar haar kijkt.

Hij weet dat ik hier sta, dien onderik, denkt ze.

– En Here, toen het uwe dienstknecht zijn kniegies geboge, en gevroege, of ie nog een tekentje wou geve, wie die echtvriendin mocht weze, want het is een stap, Here, een stap die een zondaar van zijn eige niet kin doen, zonder dat tie geleid wordt... en toen ik vanmiddag bij deze broeder en zuster was, en deze Martha het volkie zag dienen, toen heb je mijn bepaald dat deze een uitverkoren vat is.

Miet huivert ervan. Zulke praat doen, as je bidt! Dat is spotten, dat is gruwelijk spotten en hij doet het, omdat hij weet dat ik hier sta.

Het volgende fragment heeft niets meer met mijn eigenlijke onderwerp te maken, maar het is wel typerend voor de roman en te mooi om niet door te geven. Miet heeft een getemde otter; hij vangt vis en brengt haar die. Er is



een band tussen hen als tussen een goede baas en zijn hond.
Vijandig zien haar ogen naar het oude zinnelijke mannegezicht. Ze kijkt naar de vis in haar hand.

Ik wou dat den otter hem net zo beet, denkt ze verontwaardigd. Dit is een gruwelijke zonde en ik wil hem niet langer aanhoren. Haar hand grijpt de knop al om de deur dicht te doen. Ze ziet Klaas Geneuchelijk kijken, maar dat kan haar niet meer schelen. Dit is geen bidden, dat je niet storen mag, dit is gruwelijk spotten.

Zacht geblas klinkt naast haar en voordat ze de deur dicht kan trekken, schiet een lang bruin beest langs haar benen, vliegt de tafel op en z'n witte tanden flikkeren.

Een rauwe kreet van Geneuchelijk onderbreekt zijn zalvend spreken. Hij vloekt terwijl hij met beide handen naar zijn keel grijpt.

De oude otter glijdt langs de tafelpoot naar beneden, om dan met een vaartje tegen Miet op te kruipen en op haar schouders te springen, een plekje dat hij altijd opzoekt, wanneer er wat bijzonders aan de hand is.

Miet laat de vis vallen. Ze voelt meer dan ze ziet, wat er gebeurd is. Met de otter op haar schouder loopt ze de loopplank af.

- Je had gelijk hoor, beest, je had groot gelijk, jij zou een mins beschaamd make. Ik had tussebeie motte komme met die godslasterlijke praat en nou dee jij het, mompelt ze, terwijl ze de pen lostrekt. De otter vergeet zijn gewone plekje op de voorplecht, hij blijft op Miets schouder zitten, zijn kop diep in haar nekhaaren weggeduwd.

U ziet: dit is een boeiende roman, om meer dan één reden. Ook de wat oudere scholieren kan ik het boek aanbevelen. Waarom zouden ze het niet op hun literatuurlijst zetten?



Tussen kerk en keuken

Margreet Maljers-Kroes

Dementie

„Mijn schoonmoeder was op het eind van haar leven hartstikke dement,” zei Carolien. „Ze woonde in de Gasthuisstraat... allemaal kleine huisjes daar, je kent het wel hè, knus buurtje was het vroeger, maar jammer genoeg is de hele zaak daar plat gegooid.” Ik knikte, want al ben ik geen geboren Alkmaarse, dat die straatjes tegen de vlakke gingen, heb ik nog meegeemaakt.

Carolien verlegde een paar boeken, joeg de kat van een stoel en vervolgens: „Ze heeft heel lang alleen gewoond, maar het was al op het laatst niet meer vertrouwd. Ze zette lege pannen op het gas, gooide de sokken als ze nat waren op de kachel en ze vertikte het om zich te wassen... Toestanden hebben we meegemaakt! Als Pieter er 's avonds even langs ging, was hij altijd blij dat het huis er nog stond en niet in de fik was gevlogen. Levensgevaarlijk, kind! En weet je wat nu zo beroerd was... Hij ging altijd tegen haar in. Als ze zei dat ze naar de kruidenier was geweest en op de boodschappen wees die Pieter net had neergezet, zei hij geduldig: Moeder, u vergist zich hoor, die heb ik gehaald. Dan werd ze razend. Het was me er één hoor, die schoonmoeder van me. Verdroeg geen tegenspraak. Verder een best mens, daar niet van. Maar autoritair hè. Altijd geweest. Hoort bij de generatie.”

„Hoe ging jij er dan mee om,” vroeg ik. Carolien is namelijk iemand die in het algemeen heel bijzonder reageert, altijd iets meemaakt en daar dan ook smakelijk verslag van weet te doen. Ze haalde haar schouders op. „Gewoon... Ik praatte mee. Als ze zei dat het regende, dan regende het, al scheen de zon recht in m'n gezicht. En als ze op woensdag zei dat het zaterdag was, dan wás het zaterdag hoor. Ik heb eens meegemaakt dat ze tegen me zei: Carolien, zie je al dat water voor de deur?

Ik keek naar buiten. Kurkdroog. Geen druppel water te zien. Ik vroeg: Waar, moeder? Ze wees naar buiten en zei: Op straat. Kijk maar. Lieve deugd, wat een water!

Ik zei: Mens, kun je zwemmen? Nee? Binnenblijven dan, anders verdrink je... Zij tevreden en ik ook. Kijk en dat kon Pieter nou niet hé. Hij kon niet accepteren dat zijn moeder dement was. Ging er maar tegenin. Doodmoe werden we er allemaal van.”

De kat was inmiddels dichterbij gekomen en loerde naar Caroliens druk bewegende handen.

„Straks krijg je een haal,” voorspelde ik terwijl ik me uit veiligheidsoverwegingen alvast terugtrok.

„Wat zit je gemeen te staren, Muis,” zei Carolien opgewekt. „Mag niet van de vrouw!”

„Noem je die kat 'Muis,’” vroeg ik. „Ja... ik weet ook niet waarom,” antwoordde ze vaag. „De naam past niet echt bij hem, hè.”

„Kun je wel zeggen,” beaamde ik terwijl ik beducht naar de roofoorkop van de kat keek.

Toen ik terugfietste, dacht ik na over de manier waarop je het best om kan gaan met mensen die dementeren. Moet je serieus op hun woorden en daden ingaan en negeren dat een gedeelte van hun persoonlijkheid is vervaagd? Moet je meepraten en hen

dus eigenlijk niet meer serieus nemen?

Ik ben in feite leek op dit gebied. De meesten die met dementerende mensen te maken krijgen zijn trouwens 'leek'.

Het nare is alleen, dat als iemand in je omgeving dement wordt, het niet zo is dat die persoon dat proces even kan stoppen om ons de gelegenheid te geven uitgebreid studie van het onderwerp te maken. Zij of hij wordt dement, of wij ons er nu tegen opgewassen voelen, of niet.

Ik denk even aan het boek dat ik eind vorig jaar heb gelezen en dat veel indruk op me heeft gemaakt. Schrijfster van dat boek is Thilly Kuipers en de titel geeft meteen al een probleem aan. „Help... Ze wil geen hulp.” De volgende keer wil ik hier verder op ingaan...

Ziekenhuis

*laten we eerlijk zijn
 de gebroken benen
 de blinde darmen
 de hernia's
 de galblazen
 de heupfracturen enzovoorts*

*daar vloeit geen bloed uit
 daar ga je niet aan dood*

*maar in de kleine kamertjes
 achter fluisterdunne kamerschermen
 waar bezorgde verpleegkundigen
 de laatste porties zuurstof uitdelen*

*daar komt het afscheid
 daar komt het sterven
 daar helpt geen lieve moeder aan
 daar is geen kruid tegen gewassen*

*alleen het woord van Jezus
 dat soms als een rode roos
 op een nachtkastje staat*

wie in Mij gelooft zal eeuwig leven

*o rode roos
 in de gebroken vaas
 van een gebroken hart*

gelukzalig zij die sterven in hun Heer

Uit: Mensen gezocht,
 gedichten van Theo Coenraads.

(Een mooie bundel, geschikt voor evangelisatie.
 Prijs f 7,90. Uitgegeven door de Ver. tot Verspreiding van de Heilige Schrift te Amsterdam.)



Anne Bergsma, Groningen

Het raadsel der leesbaarheid

Sommige schrijvers schrijven zo goed dat hun onderwerp er niet toe doet. Het maakt ook niet zo veel uit of je het met ze eens bent of niet, je leest ze bij wijze van spreken met puur gastronomisch genoegen. Het is moeilijk om precies aan te geven waar hem dat precies in zit. Een interviewer vroeg eens aan Karel van het Reve waarom hij Willem Elsschot de beste Nederlands-talige schrijver vond. „Omdat hij zo goed schrijft”, antwoordde hij. Onlangs is van Van het Reve een door de auteur samengestelde bloemlezing uitgekomen onder de titel 'Een grote bruine envelop'. In het voorwoord bij deze bundel schrijft hij onder meer: „Ik heb genomen wat ik zelf voor mijn beste, meest leesbare stukken houd”. Leesbaarheid blijkt bij lezing van het boek inderdaad één van de meest in het oog springende kenmerken van Van het Reves werk.

Chinese ambassade

Waar Van het Reve ook over schrijft – en hij schrijft over veel dingen – het is altijd helder, boeiend, leesbaar. Die leesbaarheid is zo overheersend in zijn werk, dat menige Van het Reve-bewonderaar na het lezen van diens 'Geschiedenis van de Russische literatuur' Dostojewski, Tolstoj en Tsjechov is gaan lezen. Eigenlijk is "leesbaar" niet helemaal het goede woord om aan te geven waar het hem bij Karel van het Reve eigenlijk in zit. Wellicht is 'overtuigingskracht' beter: je kunt bijna geen stuk van zijn hand lezen of je moet zeggen: hij heeft gelijk. Wanneer hij betoogt dat zwemmen bij eb niet gevaarlijker is dan bij vloed, duik je bij het laagst mogelijke water de zee in. Wat staat er allemaal in deze bundel? Het boek vormt een dwarsdoorsnede uit het essayistische oeuvre van Van het Reve, hoewel enkele zaken en personen die in zijn werk nogal prominent aanwezig zijn in dit boek ondervergeten worden: Freud (Van het Reve is een groot tegenstander van 'de Weense kwakzalver') en Rusland (Van het Reve is slavist). In één van de stukken, 'Eieren van de grote Roerganger', beschrijft hij een bezoek dat hij bracht aan de Chinese ambassade in Moskou. Van het Reve was in 1967/68 correspondent van Het Parool in Rusland. In de ambassade worden de journalisten vergast op een propagandistische show, die op Van het Reve een deprimerende invloed heeft. Er wordt een film vertoond waarin een jongeman door de partij naar het platteland wordt gestuurd „om te helpen een landbouwcommune tot nog hartverheffender bloei te brengen dan deze dank zij de Grote Landbouwer toch al bereikt heeft. ... Een zeer deprimerende film. Er komt geen menselijk gebaar, geen redelijk woord, geen sprankje zelfs van de meest platte sovjet-humor in voor. Iedereen spreekt op agitatorische,

boze toon, zoals iemand praat die in een rij voor zijn beurt gaat en daarop attent wordt gemaakt." Na het eten verlaat Van het Reve de ambassade. „Onder invloed van het genotene sla ik meteen linksaf, en een motoragent houdt mij na vijftig meter tegen. „Je rijdt tegen de stroom in!” roept hij verontwaardigd, maar met een ge-laitsuitdrukking die mij na de film treft door zijn diepe menselijkheid. Ik bied hem mijn verontschuldiging aan. Hij kijkt even naar mij, naar de ambassade op de achtergrond, en dan maakt hij een moedeloos handgebaar. „Afijn, rij maar door”, zegt hij. Het komt niet in hem op om Marx, Engels, Lenin of welke Roerganger dan ook te citeren, en ik besef hoe gelukkig ik mij mag prijzen dat ik in Moskou woon en niet in Peking.”

Vleugels

Van het Reve heeft een zekere vermaardheid gekregen als bestrijder van de evolutietheorie en de literatuurwetenschap. Onder de titel 'Een dag uit het leven van de Reuzenkoekoek' deed hij in 1977 een zeer vermakelijke en zeer overtuigende aanval op de evolutietheorie. In die theorie verbaast hem onder meer de bewering dat alle mutaties ontstaan zijn, doordat ze de soort voordeel verschaffen. „Als de vogels ontstaan zijn omdat die vleugels voordeel verschaffen, hoe komt het dan dat de beesten zonder vleugels zijn blijven bestaan? Wat was dan het voordeel van die vleugels? Bij die vleugels komt trouwens de eerste vraag ook weer terug, de vraag van de giftand (nl.: wat voor nut hebben de tussenliggende stadia van de giftand voor een slang, de stadia die liggen tussen de gewone tand en giftand A.B.): goed, die vleugels bieden voordeel want je kunt ermee vliegen, en dat is een handige wijze van verplaatsen. Maar voordat die vleugels vleugels waren, wat toen? Die vleugels, leert men ons, zijn niet ineens ontstaan, maar geleidelijk. Maar wat moet je met nog niet volgroeide vleugels, waar je niet mee vliegen kunt? Fladderen? Zwemmen? Zwaaien naar kennissen?”

In de literatuurwetenschap zijn het de onleesbaarheid van de stukken der wetenschappers en het zich druk maken over zaken die volstrekt niet interessant zijn. Zo zijn ze uitvoerig bezig het begrip 'structuur' te definiëren. Van het Reve in 'Het raadsel der onleesbaarheid': Chemici hebben heel leuke dingen over suiker gevonden en de natuurkundigen zijn heel wat over het atoom te weten gekomen zonder zich ook maar een moment druk te maken over de vraag wat nu eigenlijk structuur is. Literatuurwetenschappers weten dit niet of willen het niet weten. „Zij moeten, voelen ze heel duidelijk,

een definitie van structuur hebben. En dan krijg je bloedstollende, tot grote schaamte bij de lezer leidende definities als bijvoorbeeld deze: 'Structuur is de manier waarop in een literair werk een wereld wordt opgebouwd door middel van taaltekens'. Men lette op die wereld en die taaltekens: hun maskerende functie is duidelijk: laat je ze weg, dan blijft er over dat structuur de manier is waarop iets in elkaar zit." Dit soort citaten uit de werken der literatuurwetenschappers vormen de enige slechte alinea's in 'Een grote bruine envelop'. Het citaat maakt trouwens meteen duidelijk waar Van het Reve een hekel aan heeft: onduidelijke schrijverij en het verschijnsel dat mensen iets anders schrijven of zeggen dan zij bedoelen. Hij schrijft daarover onder meer: „Heeft men werkelijk iets te zeggen, heeft men werkelijk een ontdekking gedaan, dan treedt die ontdekking markanter naar voren naarmate men hem eenvoudiger, begrijpelijker, simpeler formuleert. Heeft men echter niets te zeggen, heeft men eigenlijk niets ontdekt, doet men eigenlijk niets meer dan open deuren intrappen, dan werkt eenvoud juist schadelijk: in al zijn armoede staat de auteur dan voor ons.”

Interpreteren

Uit zijn aversie tegen het zoeken naar 'bedoelingen' komt ook zijn afkeer van Freud voort. Iedere vorm van interpretatie van menselijk gedrag of van literatuur is hem een gruwel. Met name het zoeken naar de bedoeling van schrijvers en dichters is zinloos: als de schrijver iets met zijn werk bedoelde, waarom heeft hij dat niet meteen gezegd, waarom die omweg van het kunstwerk, als dat kunstwerk later weer geïnterpreteerd moet worden? Op 'Het raadsel der onleesbaarheid' kwamen veel verdrietige reacties van miskende literatuurvorsers. Van het Reve reageerde met een stuk dat de voor hem kenmerkende titel 'Wat waren ze kwaad' draagt. Bij het bespreken van een boek als 'Een grote bruine envelop' moet je aan een zeer sterke neiging tot veelvuldig citeren weerstand bieden. Dat is een goed teken. De ene zin is nog mooier dan de andere, het ene stuk nog overtuigender dan het andere. Wel zal menige lezer zijn wenkbrauwen fronsen bij het lezen van het stuk dat Van het Reve schreef over de godsdienst. Als ongelovige – hij werd in een communistisch milieu grootgebracht – loopt hij wat het christelijk geloof betreft vast op het spanningsveld tussen Gods almacht en Gods goedheid. Die twee zijn volgens Van het Reve niet met elkaar te verzoenen. Hij snijdt in zijn stuk een probleem aan waar ook veel christenen mee worstelen, al is zijn toon opstandiger dan die een ge-



lovige zou gebruiken. Hij verwoordt zijn twijfels en weerzin echter op een heel eerlijke en open manier. Toch moet je bij zijn beschrijving van het geloof denken aan de beschrijving van het licht door iemand die zijn hele leven in een donkere kast heeft vertoefd: zoals die het licht alleen van horen zeggen kent, zo beschouwt Van het Reve het geloof louter van de buitenkant en heeft hij er geen deel aan. In dit boek kan men verder stukken aantreffen over de historica Annie Romein-Verschoor, de Russische schrijver Vladimir Nabokov, een zeer heldere verhandeling over de teloor-gang van het communisme in Oost-Europa (in 'De ondergang van het Morgenland') en een ontroerend stuk over zijn eigen dood dat als volgt eindigt: „Wonderlijk is, dat na mijn dood ook mijn herinneringen verdwijnen. Bij ons thuis kwam in de jaren dertig een Komintern-agent, Karl genaamd, een Duitser. Het was een aardige man. Hij sprak altijd heel zachtjes en rookte Egyptische sigaretten. Hij is tijdens de oorlog in Duitsland onthoofd. Af en toe denk ik aan hem. Wie zal als ik dood ben aan hem denken?”

Karel van het Reve, Een grote bruine envelop, Uitgeverij Van Oorschot, f 19,90.

Boekbespreking

O. Mooiweer, Enschede

Een koninklijk woord

Ds. P. Groenenberg: 'Een koninklijk woord' – Bijbels Dagboek – Uitgeverij van den Berg – Kampen – 384 pag. – f 27,50.

Drs. Groenenberg is geref. predikant (vrijgemaakt) te Amersfoort-West. Hij had al enkele boeken op zijn naam staan toen de Uitgever hem vroeg dit Bijbelse dagboek te schrijven. Dat is geen sinecure. Er moeten minstens 365 meditaties worden geproduceerd. Maar de auteur heeft het tot een goed einde mogen brengen. Elke maand heeft een thema. Heel wat teksten komen in dat kader aan de orde. Aparte meditaties o.a. over de christelijke heilsfeiten zijn opgenomen. Na elke overweging wordt een lied genoemd, dat gezongen kan worden. Wij vinden, dat de auteur, globaal genomen, in zijn opzet is geslaagd. Hij doet aan de tekst recht. In een eenvoudige stijl met korte zinnen verwoordt hij zijn exegetische visie. Hij verbindt daaraan vertroostende en bemoedigende woorden terwijl tevens het vermanende element niet ontbreekt. Wij kwamen enkele uitlegkundige vondsten tegen, die prikkelen tot nadere bezinning op het gebed n.a.v. Jakobus 5 en op de konfrontatie tussen Jezus en Pilatus n.a.v. Matth. 27. De positie van de discipelen wordt scherp getekend. Zij lieten hun kollega Judas aan zijn lot over terwijl hij omkwam in de vertwijfeling (p.77). Het gevaar van hypokrisie wordt aangewezen (p.65). Over de lastering van de Geest worden goede opmerkingen gemaakt (p.156). We zouden nog meer kunnen noemen, maar willen het hierbij laten. Natuurlijk spreekt de ene overdenking meer aan dan de andere, maar dat valt te verwachten. Enkele kritische kanttekeningen: In de overdenking n.a.v. Psalm 130:1,2 (p.9) wordt niet gehonoreerd, dat er staat: HERE, Here. De eerste Naam ziet op de Verbondsrelatie. Als het gaat over de soberheid in ons bidden (p.12) wordt nagelaten opening te geven aan een welgemeend lang gebed waarin de bidder zoveel aan zijn hemelse Vader heeft voor te leggen. Als gehandeld wordt over Gods Vadersnaam wordt verzuimd te pomen, dat in die betiteling alle deugden van God vertegenwoordigd zijn (p.13). N.a.v. de vierde bede van het vol-

maakte gebedsmodel wordt niet naar voren gebracht wat het betekent, dat er staat: ONS brood. (zie hiervoor Spreuken 30:8c). (p.18,19). Groenenberg kritiseert op pag. 40 de uitdrukking van de kerkganger: „Ik heb niets aan de preek gehad”. Ik zou toch wel voorzichtig willen zijn met deze veroordeling.

Het mes snijdt immers naar twee kanten. Ook de prediker heeft zijn eigen verantwoordelijkheid!

Enige nuancering is dus wel geboden, dacht ik zo. Tot slot: Ik vind het jammer, dat in vergelijking met het Nieuwe Testament het Oude Testament maar via enkele Bijbelboeken aandacht krijgt. Maar dit alles neemt niet weg, dat ik de nodige waardering heb voor de prestatie van mijn Amersfoortse kollega. Het boek, dat in een royaal formaat en via een keurige uitgave door Van den Berg te Kampen op de markt is gebracht, zal ongetwijfeld zijn weg vinden in vrijgemaakte kring, maar ook buiten die kring zeker belangstelling ontmoeten. Neem en lees!

Klaas Holwerda, Winsum

Jesaja

Voor mij liggen twee boekjes die eender ogen: *Jesaja 1-12 (Oordeel en bevrijding)* en *Jesaja 13-35 (Boven alle machten uit)*, beide van de hand van ds. M.R. van den Berg. Voor deze boekjes van 114 en 168 pagina's vraagt de uitgever (Buijten & Schipperheijn) f 15,90 en f 19,90. Het omslagontwerp is van 'Reinier' (die zake-lijk zonder familienaam door het leven gaat). Er is maar weinig bijbelkennis voor nodig om in de tekening in kleurpotlood de weer uitgelopen tronc van Isai (Jes.11,1) te herkennen. Of de kleurstelling van de groot gedrukte naam JESAJA (de eerste drie letters rood, de laatste drie groen) een diepere betekenis heeft, is voor mij nog een open vraag.

Bij gebrek aan een voorwoord kan de lezer slechts raden hoe de boekjes zijn ontstaan en met welke bedoeling ze zijn uitgegeven. Ik houd het op een serie preken, in druk gegeven als hulp bij persoonlijke en gezamenlijke bijbelstudie. De tijd waarin de preken zijn uitgesproken laat zich slechts globaal afleiden uit zinsneden als 'het oostenrijkse wijnschandaal' (1/27) en 'de voormalige president Reagan' (2/48).

De boekjes laten zich, zoals we van de schrijver gewend zijn, vlot lezen. De duidelijke letter draagt daaraan ook het nodige bij. Helaas zijn de boekjes niet zonder drukfouten. Storend, vanwege de verwisseling van de naam 'HERE' (vgl.Exod.3,14) en de titel 'Here', is de schrijfwijze 'HERE Jezus' (2/160,162). Hier en daar is ook de taal niet vlekkeloos. Je krijgt de indruk dat de tijd voor de afwerking wat krap bemeten is geweest.

Naar mijn idee geldt dat ook voor de

Deze maand in Magazine Kerk:

- De eerste volmaakte christen moet nog (weder)geboren worden: levensheiliging tussen 'moeten' en 'mogen'.
- De Messias als trekpleister: predikanten als promotors voor Israëls toeristenindustrie.
- Een portret van de vrijgemaakte dr. R.H. Bremmer: onafhankelijk, maar behoedzaam.
- De 'Vereniging van 1892' – dit jaar een eeuw geleden – was ook een splitsing.

Bel voor een
proefabonnement
(Kerk 3 maanden
voor slechts f 7,50)
03420-10790

kerk



inhoud van de beide boekjes: veel waardevolle bouwstenen, maar ze liggen wat (te) los verspreid. Afzonderlijke verzen worden soms fraai belicht, maar verbanden en grotere lijnen blijven in de schaduw.

De boekjes zijn hun geld wel waard. De uitgever zag er kennelijk ook brood in, terwijl die al een uitleg van Jesaja door ds. C. Vonk (*De voorzeide leer* IHa) in zijn fonds had. Vonk schrijft evenwichtiger; van den Berg kleurrijker. Bij van den Berg wisselen sterkere en zwakkere alinea's elkaar af, maar je vindt bij hem zo ook juweeltjes die je bij Vonk weer tevergeefs zoekt. Het boek van Vonk oogt met de effen blauwe linnen band zwaarder, al kan schijn bedriegen: Vonk behandelt in 300 bladzijden 66 hoofdstukken tegen van den Berg een bloemlezing uit 35 hoofdstukken in ruim 280 bladzijden. Wie het bekostigen kan (Buijten en Schipperheijn biedt het boek van Vonk alleen in oktober a.s. met korting aan voor f 45,70) raad ik aan beide schrijvers naast elkaar te lezen.

Om terug te keren tot de boekjes van van den Berg: het geheel maakt toch teveel de indruk dat er slechts een nietje door een stapel preken geslagen is. Dat de slordigheden naar het eind toe schaarser worden en de hoogtepunten talrijker, ligt voor de hand bij een serie preken die in de loop van maanden ontstaat: je ziet de predikheer in het gekozen bijbelboek groeien. Het is alleen jammer dat de schrijver niet de tijd en de moeite genomen lijkt te hebben nog eens van voren af aan te beginnen, zwakkere passages schrappend of vervangend en gaandeweg ontdekte thema's en lijnen scherper tekenend. Het vele goede dat er nu al is zou daar alleen maar bij gewonnen hebben. Het is echt spijtig dat met zo'n extra inspanning in hetzelfde bestek nog aanzienlijk meer geboden had kunnen worden. Dat dat inderdaad in hetzelfde bestek moet kunnen bewijzen andere deeltjes uit dezelfde reeks *Zicht op de Bijbel* (ik denk bijvoorbeeld aan de Lucas-trilogie van ds. J.H. Veefkind). Misschien is het beter nog om te zeggen dat de schrijver de benodigde tijd voor de afwerking niet heeft gekregen. Zouden kerkeraden niet eens kunnen overwegen hun predikant een kort studieverlof te verlenen voor uitgaven waarmee een bredere kring dan de eigen gemeente gediend wil zijn?

Ik wil nu een poging doen het hierboven gevelde oordeel nog wat nader toe te lichten. In plaats van met hoofdstuk 1 begint vdB met hoofdstuk 6, bekend als het roepingsvisioen van Jesaja. Aan de vraag waarom het profetenboek zelf dit niet doet, gaat hij stilzwijgend voorbij. Niettemin worden in hoofdstuk 6 allerlei motieven ontvouwd die regelmatig in het boek zullen terugkeren:

- het motief van de heerlijkheid van de HEER (6,3; vgl.3,8): aanvankelijk krijgt zelfs de profeet deze nauwelijks te zien (6,3), later de oudsten

(24,23) en uiteindelijk heel het nieuwe volk (33,21; 35,2): de goddeloze is er onontvankelijk voor (26,10)

- het motief van de HEER als koning (6,5; vgl.6,1; 33,5,22): ook deze waarneming van de profeet (6,5) wordt in twee fasen 'gedemocratiseerd' (24,23; 33,17)
- het motief van de verblinding (6,9-10; vgl.1,3; 5,12; 26,10; 27,11; 28,12; 29,9-12; 30,9-10), die uiteindelijk wordt opgeheven (29,18,24; 32,3-4; 35,5)
- het motief van de woestijn (6,11-12; vgl.1,7; 17,9; 22,4-5; 24,1,12; 27,10), die tenslotte verdwijnt (32,15-16; 35,1,6)
- het motief van de gevelde boom (6,13; vgl.10,33; 11,1)

Zeker na het naar voren halen van hoofdstuk 6 had meer aandacht voor de terugkeer van dergelijke motieven in latere hoofdstukken verwacht mogen worden. Zo merkt vdB wel op dat de naam 'Heilige Israëls' (1,4 e.a.) nieuw is in het boek Jesaja (2/130), maar brengt hij deze naam niet in verband met het driemaal 'heilig' van de serafs (6,3; zie ook 8,13 en 29,23). Bij de bespreking van dit zesde hoofdstuk mis ik de notie melaatsheid, die de naam Uzzia aankleeft (6,1 vgl.2 Kron.26,16-21) en die de profeet mee lijkt te willen dragen met het tweemaal roepen van het woord 'onrein' (6,5 vgl.Lev.13,45). Ook de zeer pijnlijke herinnering aan de verharding van Farao die meeklinkt in de woorden waarmee Jesaja op pad gestuurd wordt (6,9-10 vgl.Exod.4,21 e.a.). Terwijl opschriften de lezer vaak een belangrijke sleutel tot een bijbelboek in handen spelen, gaat vdB geheel voorbij aan het openingsvers van Jesaja. In dit vers (1,1) wordt niet alleen heel het boek bestempeld als een gezicht (waarvoor kennelijk niet ieders ogen ontvankelijk zijn), maar heet Jesaja ook de zoon van Amoz. Ik vraag mij dan af of hier niet de profeet Amos als de geestelijke vader (vgl.2 Kon.2,12; 13,14) van Jesaja neergezet wordt (varianties in spelling van dezelfde naam komen meer voor in het Oude Testament). In ieder geval keert het thema van de 'dag van de HEER' uit de profetie van Amos (5,18-20) bij Jesaja terug (2,12; 13,6,9; vgl.10,3; 13,13; 34,8). Het 'gezicht' van Jesaja (1,1) houdt nauw verband met die 'dag' (vgl.22,5). Ook het motief van de aardbeving uit de profetie van Amos (1,1; 9,5) duikt weer op bij Jesaja (5,25; 13,13; 24,18-20).

Een voorbeeld van onnodige breed-sprakigheid: ik vraag mij af of het zo sprekende beeld van zwaarden die tot ploegscharen worden omgesmeed (2,4) niet aan kracht inboet door een bladzijde vol zinnen als 'En alle ondergrondse bunkers en commando-centrales zijn veranderd in champignon-kwekerijen' (1/32-33). De aan hoofdstuk 2 gewijde bladzijden vind ik trouwens de meest teleurstellende van beide boekjes. Aandacht voor een nieuw opschrift (2,1), een

term als 'het laatste der dagen' (2,2) en een notie als 'wandelen in het licht' (2,5) ontbreekt. Dat de droom van Jesaja niet via de Verenigde Naties, maar langs Jezus als de enige weg (vgl.Joh.14,6) werkelijkheid wordt (1/39) klinkt mij net wat te gemakkelijk; het doortrekken van lijnen naar het Nieuwe Testament en onze eeuw vereist grote zorgvuldigheid. Ik zie het beeld van de volken die zich in Jeruzalem verzamelen (2,2-3; zie ook 18,7) eerder oplichten in de beschrijving van wat zich op de pinksterdag voltrekt (Hand.2,5-6).

Maar vooral: volgens vdB (1/38-39) stelt hoofdstuk 2 ons voor een keuze tussen twee toekomstbeelden (2,2-5 en 2,6-22), terwijl het hoofdstuk daartoe geen enkele aanleiding geeft. Je krijgt eerder de indruk dat dat 'laatste der dagen' (2,2) gestalte krijgt in de weg van die 'dag van de HEER' (2,12). De verhevenheid van de berg (2,2) zal toch nauw in verband staan met de verhevenheid van de HEER (2,17). En de woorden waarmee het huis van Jakob zichzelf aanspoort (2,5) klinken als een echo vooruit van de woorden waarmee de volken elkaar zullen aanspreken (2,3).

Een enkele keer treft een slordigheid die een correctieronde niet had mogen overleven: in 5,10 gaat het niet over kelderende aandelen (1/51), maar over misoogsten.

Wat betreft de altijd weer intrigerende oproep 'omwikkelen de vermaning, verzegelen de onderwijzing!' (8,16) vraag ik mij af of hoofdstuk 29 daarop geen licht werpt. Daar duikt het verzegelde boek (29,11) op als beeld van zoiets als geestelijk analfabetisme (29,9-12) dat 'het gezicht' (heel de profetie van Jesaja; 29,11 vgl.1,1) ontoegankelijk maakt. De woorden uit hoofdstuk 8 kunnen dan opgevat worden als beeldtaal waarmee de profeet zijn roeping publiek aanvaardt (8,16 vgl.6,9-10).

vdB laat ook de vraag liggen of in hoofdstuk 12 met het aanhalen van enkele regels niet hele psalmen (118; 105) aangewezen worden die 'te dien dage' zullen worden aangeheven (12,2 vgl.Ps.118,14; 12,4 vgl.Ps.105,1). Zoals in het lied van Mozes (Exod. 15,1-18) de uittocht uit Egypte bezongen wordt, zo wordt in Jesaja 12 een nieuwe uittocht uit de landen van de ballingschap bezongen (vgl.11,11-12). In talloze zinsneden uit het boek Jesaja hoor ik trouwens zinspelingen op Israëls verleden van uittocht, woestijn en intocht en vdB wijst er daarvan te weinig aan. Er valt op deze plaats ook geen beginnen aan.

Terecht noemt vdB de hoofdstukken 24-27, wel de apocalypse van Jesaja genoemd, een afsluiting en toespitsing van de volkerenprofetieën in de hoofdstukken 13-23 (2/54). Net iets te gemakkelijk spreekt hij dan naar mijn idee vervolgens over 'de stad' (25,2) als een vijandelijke veste (2/63). Want vdB merkt zelf op dat de plaatsing van de pericopen 17,4-11 en 22,1-14 in het geheel van de hoofdstukken 13-23



aangeeft dat het volk van God op één lijn komt te staan met de andere volken (2/35). En inderdaad: de profetieën tegen de volken lijken zich toe te spitzen in een profetie tegen Jeruzalem (22,1-14), 'het dal van het gezicht' (22,1); te verstaan als het dal waarin Jeruzalem ligt (vgl. Ps. 125,2) en waarop het gezicht van de profeet (vgl. 1,1) betrekking heeft. Een soortgelijk boemerang-effect vinden we bij Amos (1-2). En zoals in Habakuk 2 'de goddeloze' getekend wordt met trekken van zowel Babel als Israël, zo draagt naar mijn idee 'de stad' bij Jesaja (25,2) tenminste ook (niet enkel; vgl. 17,1; 19,18; 23,7; 25,12) de contouren van Jeruzalem (vgl. 22,2; 24,10.12; 27,10; 29,1; 32,14). Deze stad is immers het toonbeeld van de hoogmoed (vgl. 26,5) waartegen de 'dag van de HEER' gericht is (vgl. 2,12). Het herbouwverbod brengt deze stad op één lijn met Jericho (25,2 vgl. Joz. 6,26). Uiteraard gaat het hier steeds om het 'oude' Jeruzalem; niet om het 'nieuwe' (vgl. 1,26; 26,1; 33,20).

Wanneer vdB naar aanleiding van het beeld van de wijngaard in hoofdstuk 27 opmerkt dat dat beeld vaker gebruikt wordt voor Gods volk (2/86) is mij dat te weinig: de liederen van de wijngaard in 5,1-7 en 27,2-6 zijn bijna tot in detail elkaars spiegelbeeld; het tweede komt letterlijk en figuurlijk op het eerste terug.

Het risico van een bloemlezing kan duidelijk gemaakt worden aan de hand van hoofdstuk 28: vdB beperkt zich tot de verzen 7-22 en onderkent daarmee niet dat in de verzen 1-6 Efraïm als spiegel aan Jeruzalem voorgehouden wordt. In ruil voor aandacht daarvoor had van mij wel bezuinigd mogen worden op de anderhalve bladzijde waarin het onsmakelijke tafereel van de verzen 7-8 nog eens aangezet wordt (2/93-94).

Te betreuren valt ook het overslaan van hoofdstuk 34: vdB ziet hier slechts het gericht over de volken aan de eeuwige vreugde (35,10) voorafgaan (2/155). Maar vanaf het begin van het boek lijkt een nieuwe uittocht en dan één binnen Israël ophanden; te denken valt slechts aan de 'egyptische' verharding onder Israël (6,10 vgl. Exod. 4,21 e.a.) en het spreken over 'tekenen en wonderen' (8,18; zie ook 19,20 en 20,3), de begeleidende verschijnselen van de uittocht (zie Exod. 7,3; Deut. 6,22 e.a.). Deze nieuwe uittocht, een 'dag van wraak' (34,8), is eerder in het boek al aangeduid als een 'dag van de HEER', die zowel Israël (2,12) als Babel (13,6.9) aangaat. Alles wijst erop dat in de hoofdstukken 34-35 deze nieuwe uittocht zich voor het oog van de profeet voltrekt. Daarbij fungeert Edom (34; vgl. 63,1-6) als benaming van 'de zondaars in Sion' (33,14) of 'allen die Sion haten' (Ps. 129,5), zowel buiten als binnen Israël. Edom als geestelijke tegenpool van Jakob, een naam die in het boek Jesaja opvallend vaak voorkomt (2,5.6 e.a.). De oude tegenstelling tussen dit tweetal (vgl.

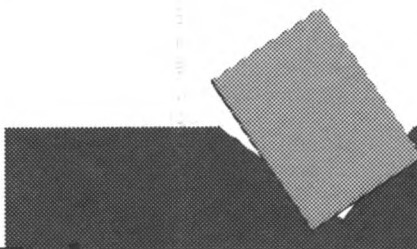
Gen. 25,23) wordt op de spits gedreven (vgl. Mal. 1,2-3).

Terzijde: het bevreemdt zo gezien ook minder dat Jezus in zijn tekening van de verwoesting van Jeruzalem (Mat. 24,29) juist teruggrijpt op beelden uit Jesaja's profetieën over Babel (13,10.13) en Edom (34,4).

Bij deze greep uit de aantekeningen die ik overhield aan het lezen van de beide boekjes van van den Berg en de eerste helft van het boek Jesaja zal ik het maar laten. Ik hoop daarmee iets aangeduid te hebben van het geraamte van het boek Jesaja, dat ik in de genoemde boekjes te weinig blootgelegd acht.

We mogen benieuwd zijn of de schrijver ook de tweede helft van het boek Jesaja (40-66) nog ter hand zal nemen. Ik raak er steeds meer van overtuigd dat het boek als boek een eenheid vormt. Om niet meer te noemen: het beeld van de smeltoven uit 1,25 keert terug in 48,10; de zomen die de tempel vullen (6,1) vinden hun tegenhanger in de aarde als voetbank (66,1) en de inhoud van 11,6-9 wordt samengevat in 65,25.

Op de achterflap van het eerste deeltje heet Jesaja een niet zo gemakkelijk toegankelijk boek. Wie zich door van den Berg laat meenemen naar dat boek, zal er niet gauw in uitgelezen raken.



Terloops

P.C. van Wijk, Zaltbommel

God de eer!

Vorig jaar schreef ik een stukje over m'n tante van 96 jaar. We zeiden als familieleden wel eens tot elkaar: „Je zult zien, ze wordt wel 100.” Maar dat was niet zo. In de zomer van 1991 is ze toch nog vrij onverwacht gestorven. In mei van dat jaar was ze nog het middelpunt van een feestje: ze was 25 jaar in het verzorgingshuis. Eigenlijk vond ze zich veel te eenvoudig voor een feestje met haar als middelpunt. Op een paar jaar na was ze al die jaren heel actief: bloemen water geven, zieken voorlezen, boeken rondbrengen, de post bezorgen en koffie bij de mensen brengen. Zelf vertelde ze: „Ik heb veel gemaakt voor verkopen: een olifant, een hond, een konijn...” Op een keer haalde ze een jongetje uit de vijver bij het huis (ze was toen 76): „Ik ben er in mijn ondergoed naar toe gehold, want ik was net uit bed. En toen heb ik hem

er uit getrokken. Maar het is toch heel gewoon dat je dat doet.”

De laatste jaren ging het allemaal niet meer zo gemakkelijk. Eigenlijk vond ze het al lang welletjes en wilde ze graag sterven. Ze zag het ouder worden niet alleen als een gave, maar ook als een opgave, een leerschool.

Ze was bereid om te sterven, maar wilde ook graag leven. Ze wist zich afhankelijk van de Heer, maar mopperde ook wel eens. En toen het duidelijk was, dat ze ging sterven, raakte ze in verwarring. Toen kon ze het zich niet indenken, dat het zover was. En ze zei op haar eigen manier, met een glimlachje om de mond: „Ze denken wel, dat ik gauw heenga, maar daar geloof ik niets van.” Maar toen de dominee kwam en Psalm 73 voorlas en hij stopte bij vers 24, vulde ze zelf aan: „... en daarna zult Gij mij in heerlijkheid opnemen.”

Haar wensen voor de begrafenis zette ze op papier: „Laat alles eenvoudig zijn. Geef God de eer! En als ik 't zeggen mag, laat dominee dan spreken over de enige troost in leven en sterven, gelijk het staat in de eerste Zondag van de Catechismus. En wat mijn troost geweest is in mijn leven, ik bid dat dat ook mijn troost mag zijn in mijn sterven, uit genade...”

Na haar sterven vond ik een afscheidsbrief, die ze in 1982 schreef. Een gedeelte neem ik hier over:

„Lieve allemaal!

'k Ga naar Jezus, die uit vrije genade voor mij zondar Zijn leven gaf. De grootste vijand is de zonde, zolang een mens leeft, en de laatste vijand is de dood! Geloofd zij Jezus Christus. 'k Wens bij de begrafenis geen bloemen!!

'k Bid de Heere, dat mijn sterven Hem meer zal verheerlijken dan mijn leven, want daarin kwam ik veel tekort. Dat doet me veel verdriet. De apostel Paulus moest dat ook zeggen.

'k Dank de Geref. kerkeraad in zijn geheel – We kennen elkaar al zoveel jaren – voor al de liefde en vriendschap aan mij bewezen. Hun bezoeken hebben me altijd weer goed gedaan. Ook dank aan allen uit de Geref. Kerk Zaltbommel. 'k Heb veel liefde en vriendschap ontvangen. Elke week kwamen er wel 1 of 2 op bezoek.” Ze schreef deze brief op 22 januari 1982 en elk jaar pakte ze die brief en zette er dan een nieuwe datum bij, voor het laatst op 27 oktober 1988, toen ze 94 jaar was.

M'n tante maakte wel eens gedichtjes. Eén volgt er hier:

„Bede.

Buig onzen wil,
Naar Uwen Wil.
Bewerk ons hart
En maak het stil.
Laat het 'waarom'
Toch zwijgen Heer.
En maak 't 'waartoe'
Tot Uwe eer.
Laat ons niets zijn.
Wees Gij het 'Al'.
Dan is het stil
Hoe 't stormen zal.”



J.G. v.d. Land, Voorthuizen

Bijbelkritische gids van het NBG

Het Nederlands Bijbelgenootschap gaf vorig jaar een herziene druk uit van het boek 'Help! Ik lees de Bijbel'. De bedoeling van dit boek is beknopte informatie te geven over de Bijbel op een manier die vooral op jongeren is afgestemd. Vele begrippen uit en achtergronden van de Bijbel worden verklaard om het lezen ervan te stimuleren.

De vraag is vanuit welke visie de samenstellers schrijven over de Bijbel en haar ontstaan. In hoofdstuk 2 wordt al duidelijk dat men zich laat leiden door een bijbelkritische visie. Beweerd wordt dat de eerste boeken van het Oude Testament pas honderden jaren na de gebeurtenissen geschreven zijn nadat ze eeuwen lang van vader op zoon doorverteld waren. Zulke verhalen worden dan hoogst onbetrouwbaar. „Opgeschreven verhalen werden vaak 'aan elkaar geplakt' en 'bijgeschaafd' door zogenaamde redacteurs, die soms hun mening eraan toevoegden” (pag. 14). De Bijbel is volgens de schrijvers niet het door de Heilige Geest geïnspireerde Woord van God maar redacteurs hebben aan oude doorvertelde verhalen hun eigen mening toegevoegd!

In Exodus en Deuteronomium wordt herhaaldelijk vermeld dat God aan Mozes opdroeg om wetten en inzettingen schriftelijk vast te leggen, maar volgens de samenstellers van dit boek zijn die wetten pas veel later opgesteld. „Toen het in Israël kwam tot een min of meer vaste vorm van samenleven, kreeg men behoefte aan geschreven wetten. Wanneer je regels opschrijft, kan iedereen ze lezen en weten waaraan hij zich te houden heeft. Zij vormen een duidelijker richtsnoer dan mondeling gemaakte afspraken die men kan vergeten of ombuigen naar eigen smaak. Zo is een vroege versie van de tien geboden waarschijnlijk een van de eerste geschriften van Israël” (pag. 14).

Men noemt het lied van Debora (Richteren 5) het oudste gedeelte van de Bijbel en dateert het ontstaan ervan rond 1100 v.C. Het schriftelijk vastleggen van de Tien Geboden heeft dus volgens de auteurs nog later plaatsgevonden, dus lang na de tijd van Mozes. Men houdt er geen rekening mee dat in Exodus 34:1 staat dat Israël al bij het sluiten van het verbond bij de Sinaï, na de Uittocht uit Egypte, de Tien Geboden in geschreven vorm kreeg op twee stenen tafelen.

God gaf op de Sinaï ook verordeningen voor het dagelijks leven die we vinden in Exodus 21-23. In Ex. 24:4 lezen we: „En Mozes schreef al de woorden des Heren op”. Vele hoofdstukken van Leviticus over reinigings- en offervoorschriften beginnen met de woorden: „De Here sprak tot Mozes”. Daarna volgt dan telkens de tekst van de voorschriften. In Deuteronomium

12-26 heeft Mozes andere inzettingen voor de eredienst en het dagelijks leven vastgelegd, na het sluiten van een nieuw verbond met Israël, kort voor de Intocht in Kanaän.

Mozes doet dat in opdracht van God: „Dit zijn de woorden van het verbond dat de Here Mozes geboden heeft met de Israëlieten te sluiten in het land Moab, naast het verbond dat Hij met hen in Horeb gesloten had.” (Deut. 29:1). In Deut. 31:24-26 lezen we: „Toen Mozes gereed was met de woorden dezer wet volledig in een boek op te schrijven, gebod hij de Levieten, die de ark van het verbond des Heren droegen: Neemt dit wetboek en legt het naast de ark van het verbond van de Here, uw God, opdat het daar tot getuige tegen u zij.”

Die geschreven wetten en inzettingen moesten iedere zeven jaar aan heel Israël voorgelezen worden (Deut. 31:11). Met de bewering dat Israël pas later, toen men er behoefte aan kreeg, geschreven wetten ging opstellen, worden al deze plaatsen in de Heilige Schrift van tafel geveegd als onjuiste mededelingen. Van goddelijke instellingen worden wetten naar eigen behoefte gemaakt.

Beweerd wordt dat priesters die na de Intocht van Israël in Kanaän verbonden waren aan cultusplaatsen waar vroeger afgoden werden vereerd, maar die omgezet werden tot heiligdommen van Israël, ertoe bijgedragen hebben dat allerlei regels voor de praktijk van de godsdienst werden opgeschreven (pag. 14). Dat is in strijd met wat op vele plaatsen in de Bijbel staat over het opstellen van de religieuze voorschriften door Mozes voor de Intocht in Kanaän.

Tijdens de Babylonische ballingschap?

Verder wordt gesteld: „Maar de belangrijkste stoot tot het op schrift stellen van de overlevering werd toch gegeven in de tijd van de Babylonische ballingschap. Het gevaar bestond dat het volk zou vergeten hoe het was ontstaan en welke roeping het had” (pag. 14-15).

Dat is de opvatting van bijbelkritische geleerden die het ontstaan van de eerste bijbelboeken dateren tijdens de Babylonische ballingschap, dus na ca. 600 v.C. Vele plaatsen in de Bijbel getuigen er echter van dat Mozes de eerste vijf boeken van het Oude Testament grotendeels geschreven heeft. We wijzen behalve op de al genoemde teksten op Marc. 7:10, Luc. 16:29 en Luc. 24:27 en 44. Zeer duidelijk is Joh. 5:46-47 waar Jezus zegt: „Want indien gij Mozes zou geloven, zoudt gij ook Mij geloven, want hij heeft van Mij geschreven. Maar indien gij zijn ge-

schriften niet gelooft, hoe zult gij mijn woorden geloven?”

In deze NBG-gids wordt in een overzicht aangesloten bij de opvatting van bijbelkritici die de definitieve redactie van de boeken Genesis tot en met Deuteronomium zelfs nog twee eeuwen later dateren, namelijk na 400 v.C. (pag. 16 en 17). Dit overzicht is overgenomen uit het boek van drs. J.H. Negenman: 'De bakermat van de Bijbel'. Het Oudtestamentisch gedeelte van dit overzicht vinden we ook in het bijbelkritische boek 'Het ontstaan van de Bijbel', eveneens een uitgave van het NBG.

Profetieën

De boeken Jesaja, Jeremia en Ezechiël die vele profetieën over toekomstige gebeurtenissen bevatten, worden gedateerd na 350 v.C., nadat de geprofeteerde feiten plaatsgevonden hadden. Over Jesaja lezen we: „Het gedeelte dat de hoofdstukken 40-66 omvat, moet echter van een andere profeet geweest zijn dan Jesaja. Men noemt deze profeet dan ook wel de 'tweede Jesaja' (deutero-Jesaja)” (pag. 41). Men gelooft niet dat Jesaja over gebeurtenissen van bijna twee honderd jaar later profeteerde. Toen echter in 1947 in de grotten van Qumran bij de Dode Zee een rol van het boek Jesaja gevonden werd, bleek dat de tekst van hoofdstuk 40 zonder onderbreking doorliep na die van hoofdstuk 39.

Het boek Daniël wordt door de schrijvers gedateerd na ca. 200 v.C. en vermoedelijk „het laatst geschreven boek van het oude testament” genoemd (pag. 43). Daaruit blijkt dat ook het profetisch karakter van dit bijbelboek waarin over toekomstige gebeurtenissen geprofeteerd wordt, niet aanvaard wordt.

In het overzicht op pag. 16 en 17 treffen we de termen Jahwist, Elohist en Deuteronomist aan die verbonden zijn met de opvatting van de zogenaamde bronnensplitsingstheorie. Volgens deze bijbelkritische opvatting zijn de eerste bijbelboeken verzamelingen van teksten die uit diverse bronnen afkomstig zijn en die pas veel later ineengevoegd werden.

In het boek wordt gesteld dat de evangeliën geen ooggetuigeverslag geven van de gebeurtenissen rond Jezus, maar dat de schrijvers er iets mee wilden verkondigen. „Het is het verhaal van de Messias, die gekomen is in de persoon van Jezus van Nazaret. Ze geloven dat God door hem de wereld wil laten weten dat hij nabij is en zijn rijk nog steeds wil laten komen” (pag. 44). Dit is een versmalling van de werkelijke betekenis van de komst van Gods Zoon op aarde als de verlosser uit de macht van de zonde.



De bijbelkritische visie van de schrijvers van deze NBG-gids blijkt ook op diverse andere plaatsen. De schrijvers vragen zich af wat de historische waarde is van de verhalen over Abraham, Isaäk en Jakob (pag. 96). Men sluit zich aan bij de bijbelkritische geleerden die stellen dat de Uittocht van Israël plaatsvond ca. 1200 v.C. (pag. 97). Daarmee worden de gegevens uit o.a. Richt. 11:26 en 1 Kon. 6:1 ter zijde geschoven.

Conclusie

Duidelijk is dat dit boek niet aanbevolen kan worden. Ook een ander boek dat het NBG uitgaaf: 'Het ontstaan van de Bijbel', is geschreven vanuit een bijbelkritische visie. Een beoordeling van dat boek kunt u van mij krijgen evenals verdere informatie over de sterke invloed van de bijbelkritiek binnen het NBG (Postbus 1143 3800 BC Amersfoort).

Het zou goed zijn als men zich binnen onze kerken bezint over de koers van het NBG nu de leiding duidelijk ruimte wil bieden aan bijbelkritische visies. Gezien het feit dat het NBG voorbereidingen treft voor het tot stand brengen van een nieuwe vertaling van de Bijbel, de 'Vertaling 2.000', is dergelijke bezinning gewenst. De visie van de bijbelvertaler op de Heilige Schrift werkt ook door in de vertaling. Uiteraard is het verspreiden van bijbels door het NBG een goede zaak, maar het is te hopen dat er een eind komt aan het uitgeven van bijbelkritische lectuur door het NBG Kerkeraden zouden er goed aan doen het bestuur van het NBG daarop te wijzen.

Naar aanleiding van:
HELPI IK LEES DE BIJBEL Uitgave van het
Ned. Bijbel Genootschap, 4e herziene en
aangevulde druk, Haarlem 1990.



Boekbespreking

M. de Jonge, Voorburg

1. De Heilige Geest
2. De gemeenschap der heiligen
beide uitgaven van 'De Vuurbaak',
Barneveld. Omvang ca. 70 bladz.
Scala-reeks, prijs f 14,75

* „Belijdenis doen? Dat is niks voor
mij, daar denk ik beslist niet aan.”

* „Voor mij hoeft het allemaal niet. Ik
kom op cat omdat mijn ouders dat nu
eenmaal nodig vinden (...) Het zegt me
allemaal niks.”

Twee uitspraken van jongelui tegen-
over hun predikant. Misschien zal een
deel van de kerkjeugd zich daarin
herkennen. Je begrijpt dat de dominé
het er niet bij liet zitten. Er volgden
vele gesprekken, eerst om te voorko-
men dat ze niet zouden 'afhaken', later
om ze niet enkel op de ledenlijst te
houden, maar zover te komen dat ze in
de gemeente hun plaats zouden vin-
den en 'meedoen'.

De houding van die twee leeft bij een
deel van de kerkjeugd.

't Begint met onverschilligheid, die
daarna uitgroeit tot verzet en boven-
dien is er 'de wereld'; ze lopen gevaar
daarheen af te glijden. Gelukkig heeft
de predikant dit tweetal niet losgela-
ten. Hij mocht instrument zijn, waar-
door Gods gunst weer over hen kwam.
Zo, op afstand, vinden we dat min of
meer vanzelfsprekend, maar dat is het
niet. De Boze, de wereld en het eigen
hart zijn niet te onderschatten vijan-
den. Ze houden vol. Maar ziende op
onze Heer Jezus mogen we hopen en
bidden dat het met veel 'onverschilli-
gen' nog goed komt.

De HERE is machtiger dan Zijn (en
onze) vijanden. Hij begint als je als
baby je nog nergens van bewust bent
en de grootte van die genade mag je
je hele leven meedragen.

De schrijver van het eerstgenoemde
boekje heeft een nauwgezet 'verslag'
gegeven van de weg die het tweetal
volgde, van hun 'beking' dus. Hij
heeft dat gedaan om anderen er mee
te dienen en daarbij de nadruk gelegd
op wat de Heilige Geest deed. Geen
'beschouwing' dus, bv. over het werk
van de Heilige Geest, maar het *aanwij-
zen* van het stap voor stap weer *terug-
gaan* naar de HERE, naar Zijn ge-
meente. Hij vangt aan met een dialoog
(samenspraak), moderne methode,
maar als ze wat op dreef zijn merk je
dat hij (bewust?) overgaat tot een mo-
noloog (alleenspraak). Daarmee be-
reikt hij dat er lijn in de gesprekken
komt en aan het eind ervan kan hij dan
neerschrijven dat een rode draad is
geweest. „We hebben in elk hoofdstuk
opnieuw gezien dat de Heilige Geest
levend maakt, vernieuwt”.

Het is een boekje geworden dat vlot
leest, een gemakkelijke stijl heeft, niet
moeilijk voor hem/haar, maar dan
moet je er echt wel voor gaan zitten.

De wat ouderen onder ons zullen na
lezing geneigd zijn vergelijkingen te
maken met hun jonge jaren. Toen, zo'n
50, 60 jaar geleden viel de nadruk van
catechetisch onderwijs, jeugdver-
eniging, ook van prediking veelal op
het uit het hoofd leren van delen van
de kerkelijke belijdenissen, al dan niet
geschraagd door Schriftwoorden. Is de
aanpak in deze tijd beter dan die van

toen? Je kunt stellen: beslist anders en
de jongeren worden nu wel meer be-
trokken bij het geloven van het Woord
en het daarin toenemen. Meer dan
voorheen treedt de mens nu indivi-
dueel op, wil zichzelf zijn, eigen we-
gen zoeken om (zo heet dat dan) zijn
identiteit te vinden.

We mogen echter wel bijzonder dank-
baar zijn dat de Heilige Geest de eeu-
wen door vanuit hetzelfde Woord de
gemeente van onze Heer voedt en
leidt.

Ik zou het boekje graag in veler han-
den zien. Dat betekent echter niet dat
er geen vragen en opmerkingen zijn.
Enkele daarvan volgen hier:

- * bij alle beperking van de stof bin-
nen de 70 bladz. is Gods weg met
zijn volk onder het O.T. wel erg
schraal aan de orde gekomen en
wat is die Verbondsgeschiedenis
rijk en troostrijk;
- * dat brengt met zich, dat ook een
groot deel van de Schriften geslo-
ten is gebleven en dát 'brood des
levens' hebben we brood-nodig;
- * de beschreven ontwikkeling is voor
een groot gedeelte buiten de
ambtsdragers van de gemeente
omgegaan en de gemeente zelf zou
die dus ook niet hebben kunnen
volgen, niet in belangstelling, niet
in gebed;
- en we zijn op weg naar de grote
toekomst; als onze Heer terugkomt,
zal Hij dan nog geloof vinden? Daar
zal de Geest wel voor zorgen, maar
het is voor ons allen nodig dat we
vooruitzien, ook om stand te hou-
den tegen de afval.

Het tweede boekje, *De gemeenschap
der heiligen*, behoeft na het voren-
staande nauwelijks enige bespreking.
Het sluit er mooi bij aan en dit aspect
van ons samenleven kreeg daarin een
uitgebreide aandacht; de hoofdstuk-
indeling laat dit reeds zien: gemeen-
schap met Christus, met elkaar, in de
kerk, gemeenschap der heiligen en
vrijheid, met en in de samenleving.
Wel vraag je je af of het niet te idealis-
tisch opgezet is.

De zonde knabbelt aan die gemeen-
schap, ze is hier voor ons een onvol-
komen gemeenschap en dat organi-
seer je niet weg. Je *geloofd* ze, maar je
ervaart ze soms niet. Het is dan ook
niet vreemd als je op de achterzijde
van de omslag leest, nl. dat het uit-
gangspunt is wat God er mee bedoelt.
Dat lezen we in de bijbel. Natuurlijk ga
je er dan ook over nadenken of we die
bedoeling wel waarmaken.

De auteurs van deze boekwerkjes zijn:
ds. K. van der Geest, predikant van de
Gereformeerde kerk (vrijgemaakt) te
Amsterdam-C (boek 1) en zijn collega
ds. J.J. Dronkers te Nijkerk (boek 2).



Ex Libris

T. Hoekstra, Zwolle

Bloknoot

BLOKNOOT is de naam van een nieuw christelijk literair tijdschrift. Volgens het voorwoord wil het drie dingen: literair werk van christen-auteurs publiceren, zich bezig houden met literair werk van christen-auteurs uit heden en verleden, en tenslotte wil het literatuur benaderen vanuit christelijk perspectief. Nu hebben we al enkele jaren een blad dat precies hetzelfde beoogt, namelijk Woordwerk. Biedt dit nieuwe tijdschrift iets dat Woordwerk niet heeft?

Bloknoot heeft maar één redacteur: Dirk Zwart. Het eerste nummer telt 60 bladzijden en daarvan zijn 48 door Zwart gevuld. Dat lijkt me geen gezonde zaak. Zwart heeft problemen gehad met De Reformatie en in vijf bladzijden geeft hij daarvan verslag. Wie zat daar nou op te wachten? Verder zijn 19 bladzijden gevuld met correspondentie tussen Jan. H. Eekhout en Gerrit Kamphuis. Afgezien van de vraag of iemand als Eekhout zo veel aandacht verdient, betwijfel ik het dat zoiets in een tijdschrift op zijn plaats is. De meest waardevolle bijdrage in Bloknoot is van Jac. Schaeffer die het werk van Dirk Ayelt Kooiman bespreekt. Zeer beslist de moeite van het lezen waard.

Er staan ook gedichten in dit nummer. Het eerste is van Henk Knol en het begint zó: Ze mijdt de pislucht: voorsmaak van de hel... Nou ja, modern is het wel, maar ik heb kennelijk wat ouderwetse opvattingen over taalgebruik in poëzie. Hans Barendregt publiceert: Vier gedichten over het beeld Gods in de mens. Van Marco Molenaar zijn vier gedichten opgenomen onder de titel: Mensenkind. De kwaliteit van die laatste vier is zodanig dat ze geen aanleiding geven het blad dáárom aan te bevelen.

Dat geldt ook voor de wat studentikoze en niet altijd vlekkeloze stijl van Dirk Zwart. Neem nou de volgende zin: „Het heeft Trouw in haar oneindige goedheid behaagd enige aandacht te schenken aan christelijke literatuur”.

Kortom: wat aan goeds in Bloknoot staat, had vermoedelijk ook wel een plaats in Woordwerk kunnen krijgen. Dit eerste nummer bewijst niet dat het noodzakelijk is dat er nóg een christelijk literair tijdschrift op de markt komt.

De deur gaat open

Negen geschreven kinderportretten door

Ettie Huizing. De schrijfster is als remedial teacher werkzaam in het basisonderwijs en in dit boek vertelt ze over haar ervaringen met kinderen. Prettig leesbare lectuur waaruit liefde voor het kind blijkt. Laat ik een fragment overnemen:

Ik geef Wim papier en viltstiften en vraag hem een tekening te maken. Ondertussen ga ik even naar de gang. Als ik terugkom, is hij verdwenen. Nergens te zien, maar wél te horen. Want stil zitten kan hij niet, er beweegt altijd wel iets aan hem en dat hoor je. Ik ontdek hem dan ook al snel, onder de tafel. Maar wat te doen? Want is hij weggekropen uit angst of uit speelsheid? Hij zal uit zichzelf tevoorschijn moeten komen, want ik ken hem nog niet goed. Dus speel ik het oude spelletje: zoeken in de gootsteen, in de kast, achter het gordijn, in de koffiepote. Ik hoor duidelijk gegiechel onder de tafel, maar hij laat zich niet kennen. Tenslotte mompel ik hardop: „Nou, dan mag Marcel eerst”. Ik loop naar de deur – en hij schiet tevoorschijn, werkelijk geschrokken. Hij stoot zijn kop aan de tafelrand, maar hij merkt het niet eens. Heel hard roept hij: „Ik ben er wel, hoor”. Als we weer aan de tafel zitten, hervat ik mijn interview. Ik vraag of hij een broertje heeft. Jazeker, die heeft hij. Het blijkt dat hij en zijn broertje bevriend zijn met elkaar. Als ik hem vraag of hij nog een ander vriendje heeft, vertelt hij ook daarover honderduit. Als ik vraag naar hun tuin, vertelt hij omstandig hoe die eruit ziet: een tuin met een heel grote vijver. Met wel honderd vissen erin; maar nou kun je niet meer spelen in de tuin. Zijn wijze van vertellen doet vermoeden dat veel dingen hem bovenmate verbazen, zijn stem slaat af en toe wat over. Tenslotte zeg ik: „Jij hebt zo veel over jezelf verteld. Zal ik jou nu ook wat over mezelf vertellen?” Hij kijkt langs me heen naar buiten, met een uitdrukking op zijn gezicht alsof ook dit voorstel hem zeer verbaast. Dan zegt hij, alsof hij er lang over nadenkt, het echt overweegt: „Neueueueu...” hij rekt het woord als kauwgom, „neueueueu... doe dát maar niet.”

Uitgever: J.H. Kok, Kampen. Omvang: 102 bladzijden. Prijs: f 20,75.

De Mérode en de jongens

De Mérode en de jongens werd geschreven door Hans Werkman. Het is een aanvulling op zijn biografie: De wereld van Willem de Mérode, verschenen in 1983. Dit nieuwe boek biedt zowel méér als minder dan de titel doet vermoeden. We worden bij voorbeeld uitvoerig geïnformeerd over een voor De Mérode heel belangrijke uitgave: Ganymedes, door Werkman betiteld als 'het knapenminnaarsboek', en verder lezen we veel over diverse personen die in het leven van De Mérode een rol hebben gespeeld; de schrijfster Wilma is van hen wel de belangrijkste. Maar wie denkt dat we allerlei details te horen krijgen over de verhouding tussen de dichter en jongens en met name over wat tegenwoordig 'ongewenste intimiteit'

ten' heet, die vindt daarvan niets in dit boek. En terecht! Als ik de instelling van De Mérode met enkele woorden mag typeren, dan spreek ik eerder van geestelijke, platonische liefde dan van erotiek.

Wel is er één jaartal dat het leven van de onderwijzer Willem Eduard Keuning (= Willem de Mérode) in sterke mate heeft bepaald: 1924. Dat was het jaar waarin hij werd gearresteerd en tot acht maanden gevangenisstraf werd veroordeeld wegens seksueel contact met een minderjarige jongen. Maar dat is dan ook de enige keer geweest dat hij in deze fout verviel en een predikant die hem bezocht, verbaasde zich over deze zware straf: „Dan kunnen ze half Nederland wel opsluiten”. Toch heeft deze gebeurtenis hem steeds achtervolgd; als hij zelf het verleden al op een bepaalde manier had verwerkt, dan werd het wel weer opgerakeld door mensen die het niet vergeten waren.

Werkman vertelt ons van alles over mensen die het levenspad van De Mérode hebben gekruist, ook over de jongens die zijn bijzondere belangstelling hadden. Hij doet dat aan de hand van gedichten, brieven en gevoerde gesprekken. Zo krijgen we enigszins een beeld van de méns Keuning. Toch blijft hij voor mij een wat ongrijpbare figuur. De oordelen zijn nogal uiteenlopend: hij wordt beschreven als een aimabel persoon, maar ook als 'een leuterend oud wijf'. Het eerste overheerst evenwel, de meeste mensen die Keuning hebben gekend, spreken in gunstige zin over hem. Maar... móet dat nou, zo'n boek? Eén van degenen die De Mérode gekend hebben, zei tegen Werkman:

„Waarom heb jij toch zo'n boek over meester Keuning geschreven? Ik stond vanmiddag aan zijn graf, alles kwam weer boven en ik dacht: Je moest eens weten dat ze zó'n boek over je geschreven hebben. Hij zou dit vreselijk gevonden hebben. De zonde moet bedekt worden. Begrijp je wel hoe verschrikkelijk het voor hem geweest is, wat er gebeurd is? Wij waren er allemaal kapot van, in één woord kapot. Je weet niet hoe erg het voor hem was dat hij er niet meer tegen op kon. En dan de gevangenis. Waarom haal je dat allemaal op? Je mag de zonde niet openbaren.” Ik heb begrip voor zo'n reactie en Werkman kennelijk ook. Toch heeft hij gemeend deze boeken te moeten schrijven. En ik moet zeggen dat hij kies en met het vereiste respect te werk is gegaan. Werkman brengt ons in contact met een mens die wist dat hij aan bepaalde natuurlijke neigingen niet mocht toegeven en die ernaar gestreefd heeft als dichter te verwoorden wat zijn leven vervulde. Een mens die ook christen was en die wist waar hij met zijn fouten en zijn schuld naar toe moest. Lezers die belangstelling hebben voor het dichtwerk van De Mérode en voor de mens die daarachter zat, kan ik dit boek van harte aanbevelen.

Uitgever: de Prom, Baarn. Omvang: 320 bladzijden. Prijs f 35,-.

**Over de preek.**

Onder de titel: 'OP DE VLUCHT VOOR ELIA?' schreef J. Roelevink in het 'HERVORMD WEEKBLAD' o.a. het volgende over de kanselarbeid van de predikant: STIJLEN

Het zou echter toch vanzelf moeten spreken dat één en eenzelfde predikant niet alle soorten diensten met hetzelfde succes kan leiden. Hij heeft zijn eigen spreekstijl, die zich niet voor alles leent en die niet alle gemeentelieden even sterk aanspreekt. Naast het 'betonnen blok' hebben we dansers, acteurs, bekkentrekkers, 'je beste vrienden', vertellers, frikken, pedanten, sentimentelen en recht voor hun raap mensen. Met de stijl hangen ook varianten in preekopbouw samen. Het kan uiteenlopen van de klassieke drie punten of een andere heldere lijn tot een rijstebrei van verhalen, kreten en krasse uitspraken. Hier komen wel bijzonder de eigen gaven en ondeugden van de verschillende predikanten tot uiting.

Laten we eens enkele mogelijkheden onder ogen zien. Het gaat om karikaturen, maar u zult de typen wel herkennen. Iedereen stelt zich iets voor bij de verhaaltjesdominee. Hij kiest een aansprekende tekst, vertelt de bijbehorende geschiedenis in geuren en kleuren en laat zich bij de uitwerking vooral door zijn persoonlijke emoties leiden. De preek is een aaneenrijging van eigen belevenissen, 'oorspronkelijke' gedachten en als het goed is, een directe, gevoelsmatige bijbeluitleg die de gemeentelieden aan het denken zet, al was het maar om te besluiten dat men het met de man of vrouw niet eens is.

Aan deze stijl zijn nadelen verbonden. Soms is iemand zo onder de indruk van zijn eigen woorden, of zo gedreven door effectbejag, dat hij uit de school klapt. Verstandige gemeentelieden zitten dan met gekrulde tenen te luisteren. Een andere bijkomstigheid kan zijn dat de toehoorders zich terugwanen in de kleuterschool. Ze worden niet aangesproken als volwassenen, maar als peuters die ieder moment kunnen afdwalen of weglopen. Vaak laten dergelijke predikanten hun toehoorders achter met een smeuge herhaling van wat ze allang wisten. Als het brok in de keel is verdwenen, blijkt de maag echter nog steeds leeg te zijn. Kortom, zo'n dominee moet je

van tijd tot tijd, maar niet iedere zondag horen.

Dan zijn er de verhalende dominees, hetgeen iets wezenlijk anders is dan een verhaaltjesdominee. Want hier zit wel degelijk één bepaalde dogmatiek achter. Het liefst spreken zij over Naäman, over Simson of over andere onderwerpen waarbij er veel te vertellen en uit te leggen valt. Als het goed is, loopt het verhaal uit op het evangelie van Christus, op de gevolgen voor het leven van alledag. Maar het is niet altijd goed. Sommigen blijven steken in de uitleg van het schriftgedeelte en zeggen amen nadat ze alle achtergronden en iedere komma van de tekst hebben verklaard. De gemeente moet het verhaal zelf verwerken en toepassen. Ook hier ontbreekt mijns inziens iets wezenlijks aan de preek.

Dan zijn er nog geleerde predikanten, echte en onechte. Die moeten goed worden onderscheiden. Het kenmerk van ware geleerdheid is, zoals eerder opgemerkt, eenvoud, helderheid en een brede blik. Als vuistregel kan worden aangenomen dat er iets mis is, wanneer een betoog moeilijk valt te volgen. De fout ligt dan tien tegen één niet bij de toehoorder, maar bij de spreker. Luisteren naar zo'n preek kan heel vermoeiend zijn, ook al is de strekking goed.

Van een andere orde is de dominee die zich graag voordoeft als geleerde. Veelal valt hij te herkennen aan het schermen met moeilijke woorden, die hij vervolgens minzaam uitlegt of vertaalt. Iedere zondag opnieuw bewijst deze predikant zijn kennis van Hebreëws, Grieks en Latijn. Hoe vaak hij daarbij fouten maakt, weten alleen de geleerden die zich in vrijwel iedere gemeente bevinden. Meestal gaat het verschijnsel gepaard met ongewone uitleg van teksten en ingewikkelde redeneringen. De gemeente als geheel is onder de indruk, dat wel. Maar onthoudt ze ook wat ze heeft gehoord en raakt zij niet verveeld? Het is op zijn minst twijfelachtig.

Ten slotte hebben we de keuvelaar. Hij zet het gemeentelid in een denkbeeldige pluchen stoel, lurkt een glaasje prik en maakt zo de situatie rijp voor een aangenaam, maar in feite toch volkomen eenzijdig gesprek. Het kan heel goed werken. Wie gespannen als een veer de kerk in komt, zal zich misschien toch kunnen openstellen voor de boodschap van de zondag. Tussen de niemendalletjes door wordt ook de ernst gestrooid. Maar nadelen zijn er natuurlijk ook. De keuvelaar gebruikt een tekst meestal als kapstok voor de gedachten van het ogenblik. Het is immers een gesprek, dat in beginsel alle kanten op kan gaan? Het leuke is juist dat je niet weet waar het uitkomt. En dan is er heel wat gesprekstechniek voor nodig om te eindigen bij het Heil in Christus.

De schrijver van dit artikel heeft er een boeiend verhaal van gemaakt. Uiter-

aard zullen we één en ander wat moeten relativeren, anders houden we geen dominee meer over. Ik zou in dit verband ook liever niet het woord succes willen gebruiken. Dat is mij veel te zakelijk. Wij leven ook wat de kanselarbeid van de voorganger betreft bij de gratie van de variatie. Sommige mensen vallen daarover. Er zijn er ook heel wat, die het toejuichen. Iedere predikant doet het op zijn eigen manier naar de gaven, die de Schep- per hem verleend heeft, en we moeten maar niet proberen onze dominee in een keurslijf te persen. Een verschil in homiletische aanpak kan ook nog eens een keer iets laten zien van de veelkleurigheid van de wijsheid van God! U voelt aan, dat wij het zodoende op een ander, een hoger niveau hebben gebracht. Wij mogen vanwege de verhevenheid van de dienst van het Woord als een goddelijk geschenk en een hemelse opdracht nimmer blijven steken in de menselijke kant van het hele gebeuren van de kerkdienst. God verwaardigt nl. een mensje, uit het stof opgerezen, naar de uitdrukking van Calvijn, om zijn heilswoord naar de gemeente toe te dragen. Dat bezorgt als het goed is predikant en gemeente een bepaalde spanning. Want de reactie op dat heilswoord, dat genade- woord van de hoge God, is geen vrijblijvende aangelegenheid! En het gaat dan metterdaad om HET HEIL IN CHRISTUS! In de prediking dient zijn Naam genoemd en zijn werk verkondigd te worden. Dat is in de stijl van Paulus, die aan de gemeente van Corinthe schreef: „Want ik had niet besloten iets te weten onder u dan Jezus Christus en die gekruisigd.” (I Cor. 2:2)

Enschede

O. Mooiweer

Kalender

van Ned. Geref. bijeenkomsten van meer dan plaatselijk belang. Opgave: tel. 05130-20476.

1992

21 maart	Jaarvergadering Opbouw
4 april	Ontmoetingsdag Chr. Geref.-Ned. Geref. ambtsdragers en belangstellenden te Emmeloord
11 april	Landelijke Ontmoetingsdag te Barneveld
19 mei	Predikantenkonferentie te Apeldoorn
23 mei	Ouderlingenkonferentie te Utrecht



Ned. Geref. Kerk van Groningen (Tehuisgemeente)

Het door de kerkeraad op drs. R.R. Ganzevoort, predikant te Alkmaar, uitgebrachte beroep is door hem niet aanvaard.

Radio-kerkdienst op 2 februari a.s.

Op zondag 2 februari zal een kerkdienst worden uitgezonden vanuit de Bethelkerk te Rotterdam. De dienst begint om 17.00 uur via Radio 5. Voorzanger is ds. G. de Lange. Cassettes van deze dienst kunnen worden aangevraagd bij Stichting 'de Brug', Lancasterdreef 148, 8251 TD Dronten. Tel.: 03210-13673.

Ned. Geref. Kerk van Eindhoven

Het secretariaat van de diaconie luidt voortaan: Diaconie N.G.K. Eindhoven, p/a Bogardeind 147, 5664 ED Geldrop.

Raad van Toezicht en Advies - Theologische Studiebegeleiding Nederlands Gereformeerde Kerken

De Raad van Toezicht en Advies van de Theologische Studiebegeleiding in de Nederlands Gereformeerde Kerken wil graag aan predikanten en andere belangstellenden de teksten ter beschikking stellen van de in de jaren 1974 tot 1991 voor theologiëstudenten gehouden lezingen.

Het gaat hier om werkstukken van de hand van de drie studiebegeleiders, drs. H. de Jong te Zeist, drs. O. Mooiweer te Enschede en drs. H. Smit te Barendrecht op het gebied van Bijbelwetenschap, dogmatiek, ethiek, geestelijke stromingen, wijsbegeerte, kerkgeschiedenis en andere onderwerpen. Een catalogus van de meer dan 100 lezingen met beschrijving van de inhoud van de lezingen, de omvang en de prijs per lezing (f 2,-, f 2,25 of f 2,50) wordt u gratis toegezonden na ontvangst van onderstaande strook.

Deze strook zenden aan: J. Dekker, Pr. Mauritsers 69, 8071 NJ Nunspeet.

Ondergetekende verzoekt u om toezending van de Catalogus van Lezingen TSB

Naam
Adres
Postcode
Woonplaats

Commissie Steunbehoevende Kerken

De Commissie Steunbehoevende Kerken is in opdracht van de Landelijke Vergadering 1991 te Ede begonnen met de uitvoering van het besluit om vanaf 1 januari 1992 een centraal beheerd fonds te vormen op basis van f 7,- per ziel per jaar en toegekende financiële steun uit dit fonds aan steunbehoevende kerken over te maken. De Commissie is als volgt door de L.V. benoemd:

L. Eland, voorzitter, Tolhuisstraat 9, 7038 AA Zeddam, tel. 08345-1974
G. Roukema, Cloeckendaal 22, 6715 JH Ede, tel. 08380-22340
H. Steegstra, penningmeester, De Esstukken 6, 9751 HB Haren, tel. 050-348203
H. Stolk, Wortmanstraat 105, 8265 AB Kampen, tel. 05202-15580
H. van der Weerd, secretaris, Sneppendijk 15, 6026 AA Maarheeze, tel. 04959-1360.
Het bankrekeningnummer van de CSK is 57.23.36.314.

Ned. Geref. Kerk van Krommenie

De kerkeraad deelt mede dat ds. J.H. Veefkind op 5 februari a.s. 25 jaar predikant is van de gemeente Krommenie.

Op 7 februari wordt in de Leliekerk om 20.00 uur een feestelijke avond gehouden van de gemeente met ds. Veefkind. Voor deze avond zijn o.a. oud-gemeenteleden uitgenodigd. Na afloop hiervan is er gelegenheid ds. Veefkind te feliciteren.

Commissie Reformatorische Studieavonden

Deze commissie, ontstaan vanuit de Geref. Vrijg., Chr. Geref. en Ned. Geref. Kerken in de regio Den Haag, belegt een aantal studieavonden over geloof en samenleving. De eerstvolgende bijeenkomst is: Donderdag 20 februari 1992, drs. P.J. Trimp, Zoetermeer:

Persoonlijke omgang met God in het verbond

Bij de gesprekken tussen de kerken van de gereformeerde gezindte komt steeds aan de orde, hoe de prediking zal ingaan op de vraag naar het *persoonlijk* geloof. Is er aandacht voor de toeëigening van het geloof, voor de vraag wat de waarheid van Gods Woord uitwerkt in ieders hart? Ds. Trimp, Geref. (vrijg.) predikant, heeft in Zoetermeer ervaring opgedaan met deze vragen, omdat hij heeft deelgenomen aan de samenspreking met de Chr. Geref. Kerk ter plaatse. De avond wordt gehouden in het gebouw van de Ned. Geref. Kerk te Rijswijk, Oranjelaan 62, 2281 GG Rijswijk, te beginnen om 20.00 uur. Info: 070-3997649.

Ned. Geref. Kerk van Zwolle

De kerkeraad heeft een beroep uitgebracht op ds. M. de Jong, predikant van de gemeenten Den Helder en Hoorn.



Actie voor vrijlating van Vietnamese vervolgd

VCVM-NEDERLAND, de Vereniging van Christenen tegen Vervolging en Marteling, is een handtekeningenactie begonnen voor vrijlating van de Vietnamese dr. Nguyen Dan Que, ds. Dinh Tran Ai en ds. Dinh Thien Tu. Eind november 1991 werd dr. Nguyen Dan Que, die geijverd heeft voor het respecteren van de mensenrechten in Vietnam, tot twintig jaar gevangenisstraf veroordeeld. Hij heeft alleen kritiek uitgeoefend op de regering van Vietnam en opgeroepen tot een ander regeringssysteem. Reeds eerder, van 1978-1988, werd dr. Nguyen Dan Que tien jaar lang gevangen gehouden vanwege zijn kritiek op de situatie in Vietnam. De predikanten Dinh Tran Ai en Dinh Thien Tu werden in 1991 tot drie jaar werkkamp veroordeeld omdat ze hun geloof uitgedragen hadden. Beiden staan bekend als ijverige evangelisten.

De Vietnamese regering is gevoelig voor acties in het Westen en laat soms personen vrij voor wie actie gevoerd wordt. Het is van belang dat zoveel mogelijk brieven naar de Vietnamese autoriteiten gestuurd worden waarin een verzoek gedaan wordt om vrijlating van de drie genoemde personen. Ook kunnen handtekeningen verzameld worden onder een verzoek tot vrijlating. De gezamenlijke inspanning van velen kan hun vrijheid bewerkstelligen.

Een voorbeeldbrief en een handtekeningenlijst kunnen aangevraagd worden bij: VCVM-NEDERLAND, Postbus 451, 3800 AL AMERSFOORT.

Samenwerkingsverband tussen de Theologische Hogeschool vanwege de Geref. Bond en de Prot. Chr. Hogeschool De Vijverberg (Ede)

Op 12 december j.l. vond te Ede de ondertekening plaats van een Overeenkomst van Samenwerking tussen de Theologische Hogeschool vanwege de Geref. Bond in de N.H. Kerk en de Prot. Chr. Hogeschool op gereformeerde grondslag De Vijverberg (Ede).

De Theologische Hogeschool GB is een HBO-instituut met een deeltijdse opleiding tot godsdienstleraar 2e graad en 1e graad en tevens tot pastoraal/kerkelijk werker (de zgn. Pastorale Variant). Deze opleiding wil een grondige oriëntatie op Bijbel, kerk en wereld (en hun onderlinge samen-



hang) bieden vanuit een reformati-
sche visie. De belijdenisgeschriften
van de Kerk der Reformatie worden
zowel door docenten als studenten als
regel en norm aanvaard.

Deze opleidingen zijn sinds een aantal
jaren ministerieel erkend. Met de Gen.
Synode der N.H. Kerk is er een over-
eenkomst van samenwerking waar-
door de opleiding tot pastoraal/
kerkelijk werker als een bevoegde
opleiding is aangewezen.

De Prot. Chr. Hogeschool De Vijver-
berg is een hogeschool met HBO-
opleidingen op het gebied van welzijn
(maatschappelijk werk, sociaal-
pedagogische hulpverlening, culturele
en maatschappelijke vorming, perso-
neel en arbeid) en gezondheidszorg
(HBO-verpleegkunde en kaderoplei-
ding).

Genoemde samenwerking met De
Vijverberg heeft betrekking op de zgn.
Pastorale Variant van de HBO oplei-
ding van de Theologische Hogeschool.
Vanaf 1 augustus 1992 zal deze pasto-
rale opleiding een opleiding heten tot
Pastoraal/ Diakonaal Werker (PDW) en
ressorteren onder de studierichting
Culturele en Maatschappelijke Vor-
ming van de Hogeschool De Vijver-
berg. Met name voor de functie-
voorbereiding van de opleiding bete-
kent dit een duidelijke verbetering. De
opleiding krijgt immers een sociaal
agogische toespitsing en is in verschil-
lende specialisaties gericht op de
uitoefening van functies op het terrein
van de catechese, het pastoraat, het
diakonaat, de evangelisatie/zending
en het jeugd- en jongerenwerk.

In het samenwerkingsverband tussen
beide hogescholen zal vanaf 1 augustus
1992 het opleidingsgebeuren in-
zake de opleiding tot Pastoraal/
Diakonaal Werker plaatsvinden onder
de directe bestuurlijke verantwoorde-
lijkheid van De Vijverberg in nauwe
samenwerking met het bestuur van de
Stichting MO theologie GB. De oplei-
ding tot godsdienstleraar blijft uitgaan
van laatstgenoemde Stichting.

Alle activiteiten van de opleiding vin-
den nu reeds plaats in het gebouw van
De Vijverberg aan de Oude Kerkweg
te Ede (op zaterdagen). Allen die be-
lang stellen in de opleiding en zich
voor het nieuwe collegejaar (1992-'93)
willen gaan aanmelden, zijn hartelijk
welkom op de informatiemorgen op 1
februari '92, 9.30 uur (op 1 mei is er
een informatieavond, aanvang 19.30
uur), beide in genoemd gebouw van
De Vijverberg.

Ieder die een informatiepakket toege-
zonden wil krijgen, kan zich voegen
bij de studie-coördinator ds. C. den
Boer, Julianalaan 34b, 6721 EG Benne-
kom (tel. 08389-16100).

EH organiseert studiedag over Kunst

Amersfoort – Op vrijdag 7 februari a.s.
organiseert de Evangelische Hoge-
school (EH) te Amersfoort een studie-
dag kunst met als thema: 'Klassiek en
Modern, twee werelden'. Ad J. Koe-
koek en Willem L. Meijer zullen beiden

een lezing houden over dit thema.
De titels van hun voordrachten luiden
resp.: 'Hendrick Ter Brugghen, een
klassiek kunstenaar, vergeleken met
Jaap Wagemaker, een modern kunste-
naar' en 'Bladzij 1 van het kunstge-
schiedenisboek herschreven: een
nieuw begin voor de cultuur'.

De twee inleiders zullen dit onderwerp
aan de hand van dia's belichten en
daarbij tot een standpuntbepaling
komen. Kern ervan is, dat kunst niet
los te zien is van de traditie waaruit
het ontstaan is en dat klassiek en mo-
dern niet te typeren zijn zonder het
verschil in werkelijkheidsopvatting van
de kunstenaar te verdisconteren. In
het tijdschrift van de EH, 'Bijbel en
Wetenschap', van november '91 zijn en
in het nummer van januari '92 worden
bepaalde aspecten die op deze dag
aan de orde komen uitvoerig uitge-
werkt. Deze nummers zijn bij de EH op
aanvraag te verkrijgen.

De bijeenkomst vindt plaats in het
EH-gebouw, Drentsestraat 1, Amers-
foort en vangt aan om 15.00 uur. De
verwachte sluiting ligt rond 21.00. De
toegangsprijs bedraagt f 10,- incl.
syllabus (studenten half geld). Voor
koffie, thee en soep wordt gezorgd
maar u dient uw eigen lunchpakket
mee te nemen. Telefonische aanmel-
ding vooraf wordt bijzonder op prijs
gesteld (tel. 033-621731).

Op deze studiedag is er tevens gele-
genheid de kunstwerken te bezichti-
gen die een twintigtal christelijke kun-
stenaars permanent op de EH expose-
ren.

Op de Open Dag die DV zaterdag 28
maart gehouden zal worden zullen een
aantal kunstenaars die hun werk op de
EH exposeren aanwezig zijn om een
toelichting te geven op hun werk en
vragen te beantwoorden. Marc de Klijn
zal een inleiding houden en daarna is
er gelegenheid in diverse 'workshops'
te spreken over de tentoongestelde
kunstwerken. Deze activiteiten vinden
rond 11.00 uur plaats.

Nadere inlichtingen worden gaarne
verstrekkt door R.P. Plattel (tel. 033-
621731).

Vakanties voor gehandicapte mensen

We gaan allemaal op vakantie.

Voor mensen met een handicap is het
echter vaak moeilijk om een geschikte
vakantie te vinden.

De *Stichting Werken* heeft drie ver-
schillende vakantiemogelijkheden
voor lichamelijk en/of zintuiglijk ge-
handicapte mensen:

1. *vakatiebemiddelingsburo* voor
lichamelijk en/of zintuiglijk gehan-
dicapt, die individueel en zelf-
standig op vakantie willen.
Veel gehandicapten kunnen dit
moeilijk (helemaal) alleen. Voor
hen kan het vakatiebemiddelings-
buro uitkomst bieden. Dit buro be-
middelt tussen de gehandicapte
vakantieganger en de vrijwillige
begeleider.
Er worden wel afspraken gemaakt.
Het moet klikken tussen aanvrager

en vrijwilliger en er moet een over-
eenkomst gevonden worden in de
kosten.

Vrijwilligers uit het hele land heb-
ben zich hiervoor bij de Stichting
Werken opgegeven, dus gehandi-
capt uit geheel Nederland kun-
nen vakantiebegeleiding aanvra-
gen.

Tijdens het zoeken naar begelei-
ding wordt zoveel mogelijk reke-
ning gehouden met leeftijd, woon-
plaats, eventuele ervaring, periode
e.d.

2. *Johannitervakantieweken* voor
oudere lichamelijk gehandicapten.
Deze groepsvakanties, met als
deelnemers 24 gehandicapten en
24 deskundige vrijwilligers (waar-
onder een arts, fysiotherapeut,
verpleegkundigen, ziekenverzor-
genden, tevens een aparte nacht-
dienst) worden gehouden in volle-
dig aangepaste huizen in Neder-
land.

Een deel van de week heeft een
tevorens vastgelegd programma,
het overige wordt in overleg met
gehandicapten en vrijwilligers
ingevuld. De hele week is een rol-
stoelbus voor uitstapjes aanwezig.

3. *bungalowvakanties* voor echtparen
(waarvan een der partners in een
verpleeg- of verzorgingshuis woont
of dagbehandeling heeft en niet
dement is) of voor een gezin (waar-
van een van de leden lichamelijk
gehandicapt is).

De volledig aangepaste bungalows
liggen in Nederland. De begelei-
ding wordt per echtpaar/gezin ver-
zorgd door een terzake deskundige
vrijwilliger, bv. verpleegkundige,
fysiotherapeut, ziekenverzorger.

Aanmeldingsformulieren en aanvul-
lende informatie kunt u vragen bij:
Stichting Werken, Lange Voorhout 48,
2514 EG Den Haag, 070-3649920.
Dit kan zijn zowel voor lichamelijk en
zintuiglijk gehandicapten, die belang-
stelling hebben voor een van deze
vakantie mogelijkheden, als voor (des-
kundige) mensen die als vrijwilliger
mee willen werken.

Vakantieweken voor lichamelijk gehandicapten en ouderen van onze kerken.

Even een weekje uitblazen? Alleen of
met z'n tweeën? Dat kan: Ook in 1992
hoopt onze werkgroep een tweetal
vakantieweken te organiseren voor de
in de aanhef genoemde doelgroepen.
De eerste week zal zijn van zaterdag 9
mei t/m vrijdag 15 mei 1992; een vaar-
week op de luxe salonboot 'Prins Wil-
lem Alexander'. De tweede week ho-
pen we te organiseren in het F.D. Roo-
sevelthuis te Doorn en wel van zater-
dag 7 november t/m zaterdag 14
november 1992.

Zowel de Prins Willem Alexander, als
het Rooseveltthuis zijn geheel aange-
past en rolstoeltoegankelijk.
Daarnaast is er de gelegenheid een
aangepaste caravan te huren die ge-
plaatst wordt op de camping 'Het grote
Bos' te Doorn. Ook deze camping is



geheel aangepast en rolstoeltoegankelijk.

De caravan is ook te huur voor niet rolstoelgebruikers.

De toenemende belangstelling, alsmede het succes van voorgaande jaren betekent wel dat snel reageren vereist is.

Nadere inlichtingen te verkrijgen bij Secretariaat Werkgroep Recreatie Lichamelijk Gehandicapten (R.L.G.) Postbus 2214 3440 DE te Woerden, tel. 03480-22530

Theologische Universiteit Apeldoorn

Deputaten financieel en curatoren van de Theologische Universiteit delen mee dat de heer Brouwer per 31 januari 1992 zijn taak als conciërge zal beëindigen. Hij heeft ruim 12½ jaar tot volle tevredenheid van de hele universiteitsgemeenschap zijn taak uitgeoefend.

Ter gelegenheid van zijn pensionering wordt van hem afscheid genomen in een besloten bijeenkomst van curatoren, deputaten financieel en de universiteitsgemeenschap, op vrijdag 28 februari a.s.

Aansluitend aan deze bijeenkomst is er gelegenheid de heer en mevrouw Brouwer de hand te drukken voor allen, die hem in deze jaren in zijn functie ontmoet hebben. Degenen, die daarvan gebruik willen maken, zijn hartelijk welkom in het gebouw van de Universiteit, Wilhelminapark 4, om 16.30 uur.

„Ik ben er zelfs van overtuigd, dat het lijden van deze tijd niet opweegt tegen de heerlijkheid waarvan ons de openbaring te wachten staat.”

Romeinen 8 : 18 e.v.

Na een moedig gedragen ziekte is overleden mijn lieve zorgzame vrouw, onze onvergetelijke moeder en oma

ANNA GEERTRUIDA STELLINGWERF-PEETERSE

op de leeftijd van 71 jaar.

Zij stierf in de volle zekerheid van het geloof.

Harderwijk: H.G. Stellingwerf

Veenendaal: Gerben en Cobie

John, Olof, Gerko

Hoevelaken: Bram en Elly

Marianne, Gerda, Feikje

Harderwijk: Feikje en Frits

Marieke, Erik, Bram

Ede: Dick en Irma

Cora, Tom

Eelde: Tom en Atty

Ben, Paul, Rink, Jair

Utrecht: Henk en Henriek

Tim, Siebe

14 januari 1992

Elburgmeen 5

3844 HD Harderwijk

De begrafenis heeft inmiddels plaatsgevonden.

goed nieuws uit onze kindertehuizen

de volgende kinderen zijn opgenomen in een kindertehuis en kunnen financieel worden geadopteerd:



Fekadu Mekuria
Ethiopië
10 jaar

Marta Mekonnen
Ethiopië
6 jaar



Nyamai Wambua
Kenia
3 jaar

Ndunge Katumi
Kenia
5 jaar



M. Marimuthu
India
6 jaar

Rajeshkumar Ghandi
India
4 jaar



Van al deze kinderen zijn de ouders overleden

voor f 65,- per maand redt u een van hen van honger en armoede. bel onze secretaresse nu! tel. 03443-2079 (ook 's avonds)



stichting redt een kind

Secretariaat: Dr. Guépinlaan 23, 4032 NH Ommeren (Gld.)

Postbank: 1599333 t.n.v. stichting Redt een Kind te Ommeren.

Bank: ABN-Doorn, rek. nr. 37.73.32.860